

Natsi-Saksan oppikirja talvisotaa enteilemässä

Erwin Rommelin *Jalkaväki hyökkää* -kirjan vastaanotto Suomessa
ja talvisodan ennakointi Sulo Suden käännöksessä 1939

Tomas Fredrik Manninen

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Tomas Fredrik Manninen

Natsi-Saksan oppikirja talvisotaa enteilemässä – Erwin Rommelin *Jalkaväki hyökkää* -kirjan vastaanotto Suomessa ja talvisodan ennakointi Sulo Suden käännöksessä 1939

Sivumäärät: tutkielma 34, liitteet 2

Sotamarsalkka Erwin Rommel (1891–1944) oli toisen maailmansodan keskeisempiä sotilashenkilöitä, jonka kuuluisuus aikanaan varsinkin Saksan Afrikan sotaretkien voitoista sekä hänen epäilyttävä kuolemansa Hitlerin murhauttamana 1944 kantautuivat myös Suomeen asti. Rommelin saavutukset ja liittoutuneiden avoin ihailu häntä kohtaan, hänen epäpoliittisena nähty luonteensa, kuolema ja epäilty osuus Hitlerin salamurhayritykseen nostivat hänet legendasta myytilksi toisen maailmansodan jälkeen. Vaikka ”Rommel-myyttiä” on pyritty sittemmin murtamaan, hänen kuuluisuutensa on pitänyt populaarihistoriassa pintansa, ja Rommelin ensimmäisen maailmansodan elämyksiä ja kokemuksia käsittelevä taktiikkaoppikirjansa, *Infanterie greift an* (1937), on saanut renessanssin käännösten määrässä, varsinkin ensimmäisen maailmansodan vuosijuhlien aikoihin.

Tämä tutkielma käsittelee todennäköisesti ensimmäistä käännöstä *Infanterie greift an* -kirjasta, kapteeni Sulo Suden *Jalkaväki hyökkää* -suomennosta (1939), joka ilmestyi juuri ennen talvisotaa. Suomennoksen erikoinen osa on ”kääntäjän huomiot”, jossa kapteeni Susi kirjoittaa omat mietintänsä Rommelin taktisista opetuksista, ja miten näitä voitaisiin käyttää Suomen oloissa ”todennäköistä vastustajaamme” vastaan ”tulevassa sodassa”. Talvisodan ennakointi ja todellisuus ovat tutkielman tarkastelun kohteena, mutta tutkielmassa käsitellään myös Rommelin kirjoitusprosessia sekä kirjoituksen aikana vallinnutta todellisuutta natsi-Saksassa, joka on väistämättä läsnä kirjan olemassaolossa. Tutkielma kartoittaa suomennoksen historian ja siihen liittyviä henkilöitä, sekä miten kirjaa on mainostettu Suomessa ja käytetty armeijassa. Kokonaisuudessaan tutkielma on yhden kirjan historia sen luomisesta natsi-Saksassa sen käännökseen, vastaanottoon ja käyttöön Suomessa 1939 sekä näiden tapahtumien tulkintaa.

Tutkielman päätelmien mukaan suomalainen käännös on itsessään erikoinen versio Rommelin kirjasta, mutta aikaansa nähden varsinkin kääntäjän huomiot ovat muuta Suomen upseeriston normeja noudattava ominaisuus, eikä niinkään epätyypillinen näky talvisodan kynnyksellä. Siinä missä alkuperäinen kirja oli lähes pakollinen luettava Wehrmachtin uusille upseereille, julkaisuajankohtaan nähden sen suomenkielisen version hyöty talvisodassa on ollut huomattavasti pienempi ja vaikeampi todistaa. Monista hyvistä arvosteluista ja Otavan mainonnasta huolimatta se uhkasi jäädä Wolf Halstin *Suomen puolustaminen* -kirjan varjoon ennen Rommelin saavutuksia toisessa maailmansodassa. Nämä saavutukset nostivat kirjan uuteen kuuluisuuteen ja liittivät sen myös vuosina 1941–1942 kansallissosialismin ideologian mielikuviin mainoksissa natsimyönteisten kirjojen kanssa, vaikka Susi olikin osittain kääntänyt huomioita myös kirjan ”saksalaisesta hengestä” kohti suomalaisia arvoja.

Avainsanat: Erwin Rommel, *Infanterie greift an*, *Jalkaväki hyökkää*, Sulo Susi, talvisota, toinen maailmansota, natsi-Saksa, Wolf Halsti, Erkki Raappana

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Erwin Rommel – natsi-Saksan sotilaslegenda ja länsimailman myytti	4
1.2	<i>Jalkaväki hyökkää</i> – tutkimuksen tavoitteet ja metodit	5
1.3	Kirjan merkitys sodan jälkeisestä ajasta nykypäivään	6
1.4	Tutkimuskirjallisuus ja tutkimuskriittiset näkökulmat	8
2	Rommel ja <i>Infanterie greift an</i> natsi-Saksassa	10
2.1	Erwin Rommel ja 1930-luvun realiteetti	10
2.2	Rommel työstää kirjaansa	13
2.3	<i>Infanterie greift an</i> ja kirjojen julkaiseminen NSDAP:n valvonnan alla	14
2.4	Hitler ja kirjan vastaanotto Saksassa	17
3	<i>Jalkaväki hyökkää</i> Suomessa	19
3.1	Saksalainen vaikutus Suomen armeijassa ennen talvisotaa	19
3.2	Wolf Halsti tapaa Rommelin ja tutustuu kirjaan	20
3.3	Sulo Susi kääntää kirjan	21
3.4	<i>Jalkaväki hyökkää</i> Otavan mainostamana	23
3.5	Arvosteluja kirjasta Suomessa	26
3.6	Erkki Raappana ja kirjan käyttöönotto Suomen armeijassa	27
4	Tulevan sodan ennakointi Suomessa ja kirjassa	29
4.1	Sodan odotus Suomessa 1930-luvulla	29
4.2	”Myötämässä sisumme riittänee” – kääntäjän huomiot ja sodan ennakointi	31
5	Lopuksi	36
	Lähteet	38
	Liitteet	43
	Liite 1. Näyte <i>Jalkaväki hyökkää</i> -kirjan kuvituksesta	43
	Liite 2. Valokopio Erwin Rommelin kirjeestä Sulo Sudelle 1938, Kansallisarkisto	44

1 Johdanto

1.1 Erwin Rommel – natsi-Saksan sotilaslegenda ja länsimaailman myytti

Kenraali Rommel on kieltämättä Saksan suosituin sotapäällikkö tällä hetkellä, mikä oikeastaan on melko ihmeellistä. Saksan korkein sodanjohto ei salli ainoakaan kenraalinsa nousta tähdeksi eikä edes kansansankariksi. [--] Sen sijaan kenraali Rommelilla on ollut usean kuukauden ajan sellainen kansansuosio, joka vasta aivan viime päivinä on saanut jonkinlaista tukea myös viralliselta taholta. [--] Kuvaavaa on, että jo ennen sotaa Rommel oli tunnettu ja hänen teoksensa erittäin suosittu anglosaksisissa maissa, mutta Saksassa häntä ei tuntenut juuri kukaan, vaikka hän oli Hitlerin päämajan päällikkö.¹

Rommel, sinä upea paskiainen, luin kirjasi!²

Erwin Rommel oli jo eläessään legenda toisen maailmansodan näyttämöllä. Natsi-Saksan asevoimien kenraalina hän alkoi näyttää mainetta Ranskan valtauksen yhteydessä vuonna 1940, ja länsimaissa kiinnostus häntä kohtaan nousi viimeistään Saksan Afrikan sotaretkien aikana vuodesta 1941 eteenpäin, kun hän johti Saksan Afrikakorps-joukkoja Englantia vastaan Pohjois-Afrikassa. Rommel valtasi alueita Libyasta melkein Kairoon saakka ja ansaitsi lempinimen "Aavikkokettu"³. Rommelia, "nykysodan kuuluisinta ja tarunomaisinta sotapäällikköä",⁴ ihailtiin myös Suomen lehdistössä, ja hän sai usein myös vastapuolelta ihailua osakseen.⁵ Rommel kuoli epäilyttävissä oloissa lokakuussa 1944, ja kuoleman oli kerrottu johtuvan hänen auto-onnettomuudessa saamistaan vammoista.⁶ Nürnbergin selvitysten myötä Gestapo-upseeri Hans Blank paljasti tämän olleen Kolmannen valtakunnan tuottama valhe: Hitlerin Gestapo-upseerit olivat pakottaneet Rommelin itsemurhaan syanidikapselia käyttäen.⁷ Häntä oltiin epäilty vuoden 1944 heinäkuun Hitlerin salamurhayritykseen osallistumisesta, mutta Rommelin suosio olisi tehnyt hänen syyttämistään natsien oikeusistuimien edessä kiusallisen tilanteen natsi-Saksan johdolle.⁸ Brittiupseeri Desmond Young, joka oli joutunut Afrikakorpsin sotavangiksi ja vaikuttanut Rommelista,⁹ julkaisi tämän elämäkerran vuonna 1950, ja seuraavana vuonna

¹ *Laatokka*, 12.2.1942, 5. Vaikka artikkeli kuvaa tietämystä Rommelin kirjasta myös Suomessa 1942, tutkielmassa käsitellään kuinka totta väite Rommelin ja hänen teoksensa "tuntemattomuudesta" Saksassa oli.

² Yhdysvaltalaisen kenraalin George S. Pattonin hahmo George C. Scottin esittämänä Pattonin elämästä kertovasta elokuvassa. Kohtauksessa Patton seuraa saksalaisia vastaan tapahtuvaa taistelua, johon elokuvan Patton oli valmistautunut lukemalla Rommelin kirjan. *Panssarikenraali Patton (Patton)* 1969. DVD [49:40–49:50].

³ Saksaksi "Wüstenfuchs", usein käännetty suomeksi myös "Erämaan kettu".

⁴ *Ilkka*, 9.7.1942, 4.

⁵ Jokisipilä 2017, 232.

⁶ *Laatokka*, 16.10.1944, 1.

⁷ *Laatokka*, 4.3.1946, 1.

⁸ Jokisipilä 2017, 244.

⁹ Young 1950, 9–11.

1951 Rommelista nähtiin kirjaan perustuva Henri Hathawayn ohjaama Hollywood-elokuva *Rommel, erämaan kettu* (*The Desert Fox: The Story of Rommel*) James Masonin tähdittämänä. "Rommel-myytti" urheasta isänmaallisesta, natseja vihaavasta ja sotilaallisesti nerokkaasta saksalaisesta alkoi olla valmis.

Suomessa Rommel ei myöskään jäänyt huomaamatta, varsinkaan suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä, ja hänestä kerrottiin myös lehtien etusivuilla. Rommelin saavutuksiin herättiin 1940 kesällä,¹⁰ ja Pohjois-Afrikan sodan aikana hänestä uutisoitiin muun muassa Afrikakorpsin johtajaksi nimityksestä,¹¹ eri taisteluista¹², sekä Pohjois-Afrikan sodassa Rommelin suurimmasta voitosta Tobrukin valtaukselta¹³ ja ylennyksestä sotamarsalkaksi¹⁴. Rommelista julkaistiin ihannoivia artikkeleita ja myös Urho Kekkonen julkaisi Rommelista mietintöjään¹⁵ nimimerkillään "Pekka Peitsi". Vaikka ennen vuotta 1940 Rommel oli vielä suhteellisen tuntematon, hänen nimensä ja hahmonsä olivat jo tulleet suomalaisten tietoisuuteen aivan omanlaistansa reittiä pitkin 1939 lokakuussa talvisodan kynnyksellä.

1.2 *Jalkaväki hyökkää* – tutkimuksen tavoitteet ja metodit

Vuonna 1937 Rommel julkaisi kirjan *Infanterie greift an*. Rommel oli ensimmäisen maailmansodan veteraani, ja kirja kertoo silloisen 23-vuotiaan luutnantin (myöhemmin kapteenin) elämyksistä ja kokemuksista ensimmäisen maailmansodan taisteluissa 1914–1918. Kirja on kirjoitettu sotilaille tyypillisen asiallisesti ja päiväkirjamuotoisesti Rommelin kokemista taisteluista osana Saksan armeijaa muun muassa Belgiassa, Ranskassa, Romaniassa ja Italiassa. Lisäksi kirjassa on myös 1930-luvun Rommelin tuoreita taktisia havaintoja siitä, mitä näistä kokemuksista voisi oppia. Kirjan todennäköisesti ensimmäinen käännös julkaistiin lokakuussa 1939 suomeksi nimellä *Jalkaväki hyökkää*. Suomennoksen teki Sulo Susi, joka toimi tuolloin kapteenina puolustusvoimissa. Sudella oli myös omaa kokemusta sotilaille suunnattujen oppaiden kirjoittamisesta, ja hän myös lisäsi Rommelin kirjaan omia ajatuksiaan merkillä ”Kh.”, ”kääntäjän huomio”. Koska kirja oli myös käännöksessään suunnattu lähinnä taktiseksi oppaaksi sotilaille, kääntäjän huomiot keskittyivät Suomen oloihin mahdollisessa sotatilanteessa

¹⁰ T.J.T., Elävä taisteluohjesääntö, *Suomen Heimo*, nro 7–8, 30.6.1940, 76.

¹¹ *Aamulehti*, 27.3.1941, 1.

¹² *Etelä-Savo*, 10.4.1942, 1.

¹³ *Aamulehti*, 22.6.1942, 1.

¹⁴ *Etelä-Suomi*, 23.6.1942, 1.

¹⁵ Pekka Peitsi, Rommel pyramiidien maassa, *Suomen Kuvalehti*, nro 29, 18.7.1942, 902–903.

enteillen, miten Suomi selviytyisi "todennäköisestä vastustajastamme". Näistä huomiosta tulisi ennakoitua todellisuutta Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen 30. marraskuuta 1939.

Tämä tutkielma keskittyy selvittämään kirjan historiaa ja erityisesti sen suhdetta ja vaikutusta Suomeen. Tutkimus ottaa huomioon sen taustoja ja realiteetteja natsien hallitessa Saksaa ja saksalaista kirjallisuutta 1930-luvulla, mutta myös kirjan saapumista Suomeen, kääntäjän suhdetta kirjaan ja vastaanottoa niin suuren yleisön kuin Suomen sotilaiden parissa. Käsittelyssä ovat myös kääntäjän huomiot, erityisesti tulevan sodan odotuksen merkit tekstissä. Myös oman aikansa kontekstia on otettu huomioon. Tutkimus on toteutettu laadullisena sisällönanalyysinä,¹⁶ joka pyrkii yhdistämään näitä hyvinkin erilaisia ja hajanaisia lähdeaineistoja – tutkimuksista muistelmiin ja sanomalehtimainoksiin – ymmärrettäväksi kuvaksi kirjan historiasta. Lähi-lukua¹⁷ on myös harjoitettu varsinkin kääntäjän huomioita tarkastellessa historiallisessa kontekstissaan, mutta enemmänkin tutkimus pyrkii hahmottamaan kirjan olemassaoloon liittyviä historiallisia kokonaisuuksia. Lähdekriittisyys¹⁸ on myös tärkeä osa tutkimusta sekä tutkimuksessa tarkasteltavan ajanjakson että natsi-Saksaan liittyvien henkilöiden vuoksi.

Rommel'in kirjan ensimmäinen käännös näyttää olleen suomeksi, vain kaksi vuotta alkuperäisen julkaisemisesta – englanninkielinen *Infantry Attacks* ilmestyi vasta 1944 everstiluutnantti G. E. Kiddén kääntämänä lyhennettynä versiona.¹⁹ Silti itse kirjaa ei ole paljoakaan tutkittu sen historian kannalta Suomessa, vaikka se sotilastaidon tieteissä välillä mainitaankin – kuten tässä tutkielmassa käytetyssä Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimuksessa *Alivoimaisen taktiikkaa* (2014). Kirjan taktiikkaopin syvälinen analysointi tai ensimmäisen maailmansodan kuvaus eivät itsessään ole tutkimuksen aiheena, vaikka taktiikan historiasta ja merkityksestä onkin hyvä ottaa huomioon muutamia asioita varsinkin kääntäjän huomioita tutkiessa.

1.3 Kirjan merkitys sodan jälkeisestä ajasta nykypäivään

Vaikka Rommelin *Infanterie greift an* kiellettiinkin heti sodan jälkeen Saksassa,²⁰ tietoisuus siitä on kuitenkin pysynyt esimerkiksi monissa Rommelista kertovista elämänerroissa, kuten jo mainittu ja Rommel-elokuvan inspiroinut Desmond Youngin *Rommel* (1950), Basil Liddell-Hartin toimittama Rommelin kirjeistä koostuva *The Rommel Papers* (1953), David Irvingin

¹⁶ Tuomi & Sarajärvi 2012, 103–104.

¹⁷ Salmi 2022, 45.

¹⁸ Tepora, Danielsbacka & Hannikainen 2022, 14–15.

¹⁹ Tämä mainitaan *Infantry Journal* -lehden arvostelussa "Rommel as Infantryman" – sivumäärän kerrotaan olevan 265. D.V., Rommel as Infantryman, *Infantry Journal*, lokakuu 1944, nro 55, 66–67.

²⁰ Jokisipilä 2017, 234.

*Rommel*²¹ (*The Trail of the Fox*, 1977), sekä uudemmissa julkaisuissa ja tutkimuksissa, joita myös tässä tutkimuksessa käytetään. 1970-luvulla kirja myös julkaistiin englanniksi kokonaisena versiona nimellä *Attacks*.²²

Kirja päätyi myös populaarikulttuuriin Pattonista, amerikkalaisesta kenraalista, kertovan elokuvan kautta. Johdannon alussa olevassa sitaatissa *Panssarikenraali Patton* -elokuvassa (*Patton*, 1969) mainitaan ”Rommelin kirja”, tosin kohtaus näyttää viittaavaan elokuvassa fiktiivisesti julkaistuun *The Tank in Attack* -kirjaan.²³ Todellinen kenraali Patton oli kylläkin muistelmissaan *War as I Knew It* (1947, julkaistu kaksi vuotta Pattonin kuoleman jälkeen) kertonut lukeneensa *Infantry Attacks* -kirjaa, ja sen taktisten huomioiden olleen hänelle rohkaisevia taisteluita edeltävänä yönä marraskuussa 1944, Pattonin todeten ”jos saksalaiset pystyivät siihen, pystyn minäkin”.²⁴

Infanterie greift an on sittemmin kokenut renessanssin käännösten ja uusintapainosten määrässä. Goodreads-sivustolta²⁵ kirjan voi löytää muun muassa ranskaksi nimellä *L'infanterie attaque: Enseignements et expérience vécue* (2010), viroksi *Jalavägi ründab – elamus ja kogemus* (2012), norjaksi *Infanteriet angriper – erindringer og erfaringer* (2014), puolaksi *Piechota atakuje* (2015 ja 2019), ja uudempana käännöskielenä myös ukrainaksi *Піхота наступила доцвід* (2024). Osa käännösten ajankohdasta johtunee myös ensimmäisen maailmansodan 100-vuotisesta muistopäivästä. Saksassakin sitä nykyään myydään ja uudelleenpainetaan, viimeisimpinä versioina Goodreads-sivuston mukaan *Infanterie greift an: Illustrierte Ausgabe* (2025). Vaikka Suomessa virallisia uusintapainoksia ei ole ilmestynyt, vuoden 1939 *Jalkaväki hyökkää* ja *Rommel* ovat näkyneet ainakin aikakauslehtien kansissa.²⁶ Lienee aiheellista palata siis kirjan historian ensimmäisiin vuosiin nähdäkseen kirjan syntyäikansa vaikutusyhteyttä.

²¹ Irving, joka tulkitsee Rommelin natsimielisyyttä huomattavasti Youngia kriittisemmin, toteaa kirjassaan, että *Infanterie greift an* ”on eräs parhaita jalkaväen käsikirjoja”. Irving 1979, 27.

²² Ling 1993, 14.

²³ *Panssarikenraali Patton (Patton)* 1969. DVD [39:50].

²⁴ Patton 1947, 166. Katkelmassa Patton kuvaa epävarmuutta kovin sateisessa yössä tulevan hyökkäyksen vuoksi, ja sattumalta avaa kohdan Rommelin kirjasta vuoden 1914 syyskuusta, jolloin Rommel toimi samanlaisissa olosuhteissa. Pattonin viittaama kohta lienee suomalaisessa käännöksestä sivulta 68 alkava kertomus Montblainvillen taisteluista rankkasateessa, jossa Rommelin mukaan ”sotamiehet mukautuvat kuitenkin nopeasti olosuhteisiin”. Rommel 1939, 68–69.

²⁵ Goodreads.com, Goodreads, *Infantry Attacks* by Erwin Rommel, Editions. Verkkosivusto.

²⁶ Kuten lehdessä *Sotahistoria erikoisjulkaisu – Jalkaväki Hyökkää*, 3.7.2018, 96–117. Myös etukansi.

1.4 Tutkimuskirjallisuus ja tutkimuskriittiset näkökulmat

Rommel on edelleen kiinnostuksen aihe laajemmalle yleisölle tarkoitettussa populaarihistoriassa, mutta historian tutkimuksessa kiinnostus Rommelia kohtaan on muuttunut, ja "Rommel-myyttiä" on pyritty purkamaan. Rommelin kuuluisuutta käytti hyväkseen sodan aikana Saksassa Joseph Goebbelsin propagandakoneisto, mutta myös liittoutuneet perustelivat epäonnistumisiaan Rommelin maineen kautta; eihän Rommelille häviäminen Pohjois-Afrikan aavikolla voinut olla ihmeellistä, mieshän oli legenda. Rommel-myyttiä käytettiin myös osana Wehrmacht-myyttiä, jossa Saksan asevoimat esitettiin "puhtaana" ja sotarikoksista tietämättöminä.²⁷ Myös Youngin ja Liddell-Hartin teosten objektiivisuutta on kyseenalaistettu; muun muassa molempiin kirjoihin (ja myös Saksan sodanjälkeisiin asevoimiin) vaikuttaneen Hans Speidelin on kerrottu jo vuonna 1946 halunneen tehdä Rommelista "Saksan kansan sankarin" ja "hyvän saksalaisen" ihmisten silmissä, mikä auttaisi myös Saksan asevoimien mainetta sodan jälkeen.²⁸

Tässä tutkielmassa käytetty tutkimuskirjallisuus sisältää Youngin *Rommel*-kirjan sekä Liddell-Hartin toimittaman *The Rommel Papers* -teoksen. Varsinkin Youngin kirja on auttamattomasti osittain vanhentunut,²⁹ ja tätä vanhaa tietoa paikkaamaan ja täydentämään on valittu David Allen Butlerin kattava *Rommel – sotamarsalkan elämä ja kuolema* (2016). Uudempaa Rommel-tutkimusta tarjoavat myös Martin Samuelin tutkimusartikkelit, joista tutkielma käyttää vuoden 2017 artikkelia ”Erwin Rommel and German Military Doctrine, 1912–1940”.

Natsi-Saksan historiasta kertovat muun muassa Ian Kershawin *Hitler* (2009) ja William L. Shirerin *Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho 1* (2011), sekä Guenter Lewyn *Harmful and Undesirable: Book Censorship in Nazi Germany* (2016). Suomen armeijan historian osalta tärkeä lähde tutkielmassa on Juha Hollannin Maanpuolustuskorkeakoulun tutkielma *Alivoimaisen taktiikkaa: Upseereiden julkinen kirjoittelu suomalaisesta taktiikasta ennen talvisotaa* (2014). Myös talvisodan upseerien muistelmia ja elämäkertoja on käytetty apuna tutkielmassa. Suomalaisen historian osalta on käytetty myös runsaasti sanoma- ja aikakausilehtiä Kansalliskirjaston digitaalisista aineistoista. Lehtien mainoksista ja arvosteluista voi päätellä kirjan olemassaolosta suomalaisten tietoisuudessa ja miten kirjaan on suhtauduttu sekä ennen että jälkeen talvisodan.

²⁷ Jokisipilä 2017, 232–233.

²⁸ Samuel 2017, 311–312.

²⁹ Young, jonka kirja on osittain myös Rommelin perheen haastattelun tulos, kertoo esimerkiksi Rommelin vaimon Lucie Marian olleen "ainut tämän elämässä", täysin sivuuttaen Rommelin ensimmäisen lapsen Gertruden äidin Welburga Stemmerin. Young 1950, 28; Butler 2016, 30.

Vaikka Rommelin kirjaa voi kutsua "natsi-Saksan oppikirjaksi" – olihan se painettu kansallissosialistisessa Saksassa ja natsien sensuurin läpi käytyään päätynyt armeijalle taktiikkaoppikirjaksi – tämä nimitys saattaa helposti antaa yksinään liian mustavalkoisen kuvan kirjasta ja Rommelista, sillä se ei ollut puolueen tai sen jäsenen kirjoittama. Rommel ei koskaan kuulunut natsipuolueeseen eikä pitänyt natsien puolisoitilaallisesta SA-järjestöstä, ja hän myös saavutti sotilaallista mainetta jo ensimmäisessä maailmansodassa, kauan ennen natsien valtaantumista. Vaikka Rommel vältti monia kiusallisia ja sotarikosoikeudellisia tapahtumia, kuten Puolaan käskettyjen tuhoamisjoukkojen todellisuuden lähtiessään maasta ennen näiden saapumista,³⁰ sekä viettäen toisen maailmansodan aikansa eniten Afrikassa välttämällä itärintaman, on hän kuitenkin kiistatta ollut osallisena Kolmannen valtakunnan rajojen leviämisessä. Koska kirjaa mainostettiin ja myytiin myös Suomessa erityisesti armeijan piireissä, on tärkeää myös katsoa monipuolisesti kirjan ja sen kirjoittajan aikaa natsien hallitsemassa Saksassa.

³⁰ Butler 2016, 158.

2 Rommel ja *Infanterie greift an* natsi-Saksassa

Jalkaväki hyökkää -kirjaa ei voi täysin pitää erillään sen valmistumisajankohdasta 1930-luvun natsi-Saksassa jo pelkästään tutkimuskriittisestä näkökulmasta. Kirjan, tässä tapauksessa alkuperäisen *Infanterie greift an* -teoksen kirjoittajan historia sekä julkaisun ajankohta ja vastaanotto Saksassa myös vaikuttivat sen saapumiseen Suomeen. Tämä luku käsittelee näitä kirjan realiteetteja.

2.1 Erwin Rommel ja 1930-luvun realiteetti

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Rommel edelleen toimi armeijan palveluksessa, Desmond Youngin sanoin ”ensimmäisestä rykmenttipäivästäan [--] kuolemaansa asti”.³¹ Kokonaisuudessaan ennen toista maailmansotaa Rommel toimi Versaillesin rauhansopimuksen supistamassa armeijassa Reichwehrin upseerina jalkaväkikomppanian päällikkönä, esikunnassa ja konekiväärikomppanian päällikkönä 1920–1929,³² kouluttajana jalkaväkikoulussa Dresdenissä 1929–1933, alppijääkäripataljoonan kouluttajana Goslarissa 1933–1935, Potsdamin sotilasakatemian kouluttajana 1935–1938, sekä Hitler-nuorison ohjaajana myös samaan aikaan Potsdamissa. Anschlussin (Itävallan liittämisen osaksi Saksaa) aikaan 1938–1939 silloisesta eversti Rommelista tehtiin Itävallan Wiener Neustadtin Sotilasakatemian johtaja, ja elokuussa 1939 Rommel ylennettiin kenraalimajuriksi ja hän siirtyi Hitlerin päämajaan vastaamaan tämän turvallisuudesta, mitä Rommel olikin jo toteuttanut Hitlerin vieraillessa saman vuoden maaliskuussa valtaamassaan Tšekkoslovakiassa,³³ ja tulevana syyskuuna vallatussa Puolassa.³⁴

Rommel toimi 1920-luvulla armeijan toimesta sekä järjestyksen ylläpitäjänä että jo kouluttajana, eräässä tapauksessa myös erittäin upseerivastaiselle joukolle Friedrichshafenin järjestyskomppaniassa 1919, mikä kieli myös Saksan ilmapiiristä ja mielipiteistä upseereita kohtaan.³⁵ Myös upseeripukuinen Rommel sai kuulla herjaa siviiliväestöltä matkustaessaan.³⁶ Tuolloin Weimarin tasavallan Saksa oli myrskyisessä murroksessa: fasistiset ja kommunistiset järjestöt kamppailivat vallasta sekä demokratiassa että sen ulkopuolella Saksan epävakaisissa olosuhteissa. Vuoden 1924 joulukuussa Adolf Hitler vapautui vallankaappausyrityksestään johtuneesta vankilatuomiostaan ennenaikaisesti ja alkoi kampanjoida kiivaasti, kun hänen tuomionsa

³¹ Young 1950, 24.

³² Butler 2016, 92, 106, 109–110.

³³ Young 1950, 41, 54, 59, 62.

³⁴ Butler 2016, 156–157.

³⁵ Young 1950, 46; Butler 2016, 107.

³⁶ Young 1950, 46.

asettama poliittinen esiintymiskielto päättyi 1927. NSDAP (Saksan kansallissosialistinen työväenpuolue, eli natsipuolue) käänsi vielä tuolloin haalistuneen kannatuksensa lopulta voitoksi talouden romahdettua 1929 ja sai vuoden 1930 parlamenttivaaleissa 102 paikkaa ja 18,3 prosentin ääniosuuden verrattuna vuoden 1928 12 paikkaan ja 2,6 prosentin ääniosuuteen. Pitkän poliittisen kädenväännön jälkeen Hitler nousi valtakunnankanslerin asemaan 1933.³⁷ Natsit olivat saaneet sillanpääaseman toivomaansa valtaan, ja jo valmiiksi huteralla pohjalla kamppaileva demokratia Saksassa luhistui olemattomiin Hitlerin kavutessa diktaattoriksi.

Kaiken tämän keskellä Rommelin on kuvattu eläneen hyvin epäpoliittista elämää kotonaan Saksan maaseudulla ja armeijan palveluksessa, vaikkakin hän myös oli huomauttanut vaimolleen Lucie Marialle natsien ”olevan huijareita koko sakkii”.³⁸ Poliittiselta uudelta maailmalta ei voinut välttyä armeijassakaan 1930-luvulla: vuonna 1933 maassa oli jo noin 50 keskitysleiriä, joissa SA:n ruskeapaidat kiristivät, kiduttivat ja murhasivat vangittuja, kunnes SS otti tehtävän vastuulleen³⁹. Sisäisen valtakamppailun tuloksena NSDAP surmautti myös näitä puolisoitilaislisen SA-järjestön jäseniään ”pitkien puukkojen yössä” 1934, puhdistuen rivinsä niistä, jotka olisivat voineet hajottaa puolueen kahtia. Myös armeija oli vaatinut SA:n silpomista, sillä järjestö oli kasvanut jo 2–3 miljoonan ruskeapaidan joukkioksi.⁴⁰ SA oli myös ehdottanut ”kansanarmeijan” eli SA:n, SS:n ja armeijan yhdistämistä, ja että SA toimisi tämän kansanarmeijan runkona. Upseerit eivät tätä voineet hyväksyä.⁴¹ Heinrich Himmlerin SS-järjestö kasvoi ”hitaasti mutta varmasti” muutaman tuhannen joukkiosta (mikä kuitenkin tarkoitti 1933 jo 50000 jäsentä) kolmen jalkaväkirykmentin kokoiseksi vuoteen 1937 mennessä. Hitler oli määrännyt uuden SS-divisioonan prototyypin perustamisen vuonna 1935, mitä asevoimien kenraalit olivat myös (tuloksetta) protestoineet.⁴² Merkittävimpiä muutoksia oli Saksan uudelleenaseistus, jonka Versaillesin rauhansopimus kielsi, mutta natsien valtaannousun myötä uudelleenaseistaminen kiihtyi merkittävästi.⁴³ Hitler oli tahtonut rauhansopimuksen 100000 miehen armeijan kolminkertaistamista jo lokakuuhun 1934 mennessä; myöskään upseeriluetteloja ei julkaistu sitten 1932, jotta kasvavan armeijan koko pysyisi salassa.⁴⁴ Vuonna 1935 Hitler myös lupasi

³⁷ Kershaw 2009, 158, 167, 205, 207, 211, 222, 264–270.

³⁸ Young 1950, 52.

³⁹ Shirer 2011, 317–318.

⁴⁰ Stein 2012, 21, 35, 36.

⁴¹ Shirer 2011, 250–251.

⁴² Stein 2012, 33, 37, 40.

⁴³ Stein 2012, 46.

⁴⁴ Shirer 2011, 329.

julkisesti perustaa 36. divisioonaisen armeijan Saksaan,⁴⁵ ja sotilaiden yleisen asevelvollisuuden palauttamista, josta kenraalit olivat mielissään.⁴⁶

Vaikka Rommel osittain näki ja hänet komennettiin rauhoittelemaan Weimarin tasavallan levottomuuksia 20-luvulla, hän kuitenkin suurimmilta osin henkilökohtaisesti vältti levottomuuksiin joutumisen ja väkivaltaisuuDET.⁴⁷ Hän myös itse pyrki välttämään väkivallan käyttöä siviilejä kohtaan ja oli Dresdenissä innokas kouluttamaan sotilaitaan "pelastamaan ihmishenkiä".⁴⁸ Hän ei liittynyt Freikorpsiin (vapaajoukkoihin) tai muihin Saksan poliittisen epävarmuuden ajan ääriliikkeisiin, kuten SA-järjestöön tai natsipuolueeseen,⁴⁹ ja hän oli itse kuvaillut koulutaja-aikaansa Dresdenissä onnelliseksi.⁵⁰ Rommel toimi ammattilypeydellä, ja vaikka sodan jälkeinen rauha sai myös hänet kaipaamaan toimeliaisuutta,⁵¹ hän ei ajautunut turhautumiseen hallintoa tai "pettureita" kohtaan ensimmäisen maailmansodan häviämisestä,⁵² eikä hän itse myöskään romantisoinut maailmansodan aikaa.⁵³

Young kirjoittaa haastattelujensa perusteella Rommelin olleen paitsi politiikasta piittaamaton, myös muutenkin lähinnä keskittyneen vain sotilastoimintaan, ja lukeneen lähinnä vain sotilas-kirjallisuutta ilman sen kummempia harrastuksia, lukuun ottamatta ulkoilua tai kirjeenvaihtoa entisen ensimmäisen maailmansodan pataljoonansa kanssa.⁵⁴ Butler myös kuvaa Rommelin olleen saksalaisen upseerin tapaan ulospäin epäpoliittinen, mutta myös poliittiselta ajatusmaailmaltaan luultavammin keskustasta vasemmalle suuntautunut "sosiaalidemokraatti", minkä Butler epäilee johtuneen tämän keskiluokkaisen ja koulutettujen vanhempien taustasta.⁵⁵ "Epäpoliittisuudesta" huolimatta Young myös painottaa Rommelin suhtautuneen varautuneesti ja jopa vihamielisesti natseihin sekä SA-järjestöön, jonka puhdistusta Rommel ei paheksunut, uskoen natsien virallista tarinaa SA-järjestön vallankaappausyrityksen estämisestä;⁵⁶ tosin Butler kirjoittaa Rommelin pitäneen puhdistuksia liian väkivaltaisina.⁵⁷

⁴⁵ Stein 2012, 37.

⁴⁶ Shirer 2011, 332–333.

⁴⁷ Young 1950, 46; Butler 2016, 107–108.

⁴⁸ Butler 2016, 107, 113.

⁴⁹ Young 1950, 24, 47.

⁵⁰ Butler 2016, 113.

⁵¹ Butler 2016, 114, 107.

⁵² Butler 2016, 113–114.

⁵³ Young 1950, 50; Butler 111.

⁵⁴ Young 1950, 40–42, 50.

⁵⁵ Butler 2016, 110, 115, 120.

⁵⁶ Young 1950, 53.

⁵⁷ Butler 2016, 131.

Sen sijaan Rommel oli nähnyt Hitlerin huomattavasti myönteisempänä hahmona, joka oli valtavalla vauhdilla laajentamassa Saksan armeijaa, eikä Rommel Youngin mukaan "tuntenut mitään omantunnontuskia" Puolan hyökkäyksen alkaessa.⁵⁸ Ammattisotilaana Rommel alkoikin kouluttajavuosinaan työstää sotimiseen soveltuvaa teosta.

2.2 Rommel työstää kirjaansa

Rommel ei voinut välttää täysin poliittista ilmapiiriä 1920- ja 1930-luvuilla, varsinkin niiden vaikuttaessa armeijaan sekä hänen omiin uranäkymiinsä. Rommelin on kuitenkin kuvattu toimineen ammattiylpeydellä kouluttajana sekä Dresdenin jalkaväkikoulussa että Potsdamin sotilasakatemiassa tuona aikana, eikä toisaalta ole mahdotonta uskoa hänen uppoutuneen ammattisotilaan rooliin. Hän pyrki näkemään ensimmäisen maailmansodan taktiselta kannalta, josta voisi jotain oppiakin. Butler kuvaa Rommelin aikaa Dresdenin koulutuslaitoksessa onnellisena ajanjaksona, jolloin Rommel luennoi ensimmäisen maailmansodan tapahtumista elävästi ja tarkasti ilman muistiinpanoja, ja hänen luentonsa olivat erittäin suosittuja.⁵⁹ Dresdenissä hän myös alkoi koota aineistoa tulevaa kirjaansa varten.⁶⁰ Siirtyessään vuonna 1935 kouluttajaksi Potsdamin sotilasakatemiaan, ”Saksan militarismien kehtoon”, Rommel oli edelleen suosittu luennoitsija. Hän itse halveksui laskelmoituja oppikirjamaisia taktiikkaopetuksia ja Potsdamissa uudelleenkirjoitti Dresdenissä laatimiaan muistojaan ensimmäisen maailmansodan rintamalta.⁶¹

Rommel osoitti jo 1934 intoaan kirjoittajana ja julkaisi suppean käsikirjan *Gefechts-Aufgaben für Zug und Kompanie* (vapaasti suomennettuna ”Taistelutehtäviä joukkueelle ja komppanialle”)⁶². Hän kuitenkin pyrki kirjoittamaan erityisesti kokemuksistaan maailmansodasta, josta hän oli myös saanut arvokkaan Pour le Mérite -kunniamerkkinsä⁶³. Manfred Rommelin mukaan hänen isänsä käytti ”säilyneitä dokumentteja” sekä päiväkirjakirjamerkintöjään⁶⁴ teostaan kirjoittaessa, mutta nämä eivät itsessään riittäneet Rommelille kokemuksiin kuvaillessaan, ja hän alkoikin pitää tarkempia muistiinpanoja toisen maailmansodan aikana seuraavaa kirjaansa varten.⁶⁵ Saadakseen tarkemman kokonaiskuvan kirjaansa, Rommel, joka myös harrasti valokuvausta, matkasi Italiaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen ”taktisia luonnoksia” varten, joita

⁵⁸ Young 1950, 52–53, 60–63.

⁵⁹ Butler 2016, 113, 140.

⁶⁰ Butler 2016, 142.

⁶¹ Butler 2016, 140, 142.

⁶² Samuels 2017, 318.

⁶³ Butler 2016, 85.

⁶⁴ Myös kirjansa esipuheessa Rommel kertoo tehneensä muistiinpanoja maailmansodassa taisteluiden jälkeen. Rommel 1939, 7.

⁶⁵ Liddell-Hart & Rommel 1953, xxiii.

hän saisi valokuvista. Rommel matkasi vaimonsa kanssa moottoripyörällä Italiassa vuoden 1917 taistelupaikoille tekeytyen matkailevaksi insinööriksi; italialaiset eivät suhtautuneet saksalaisiin upseereihin suopeasti ensimmäisen maailmansodan jälkeen (varsinkaan rintamaa valokuvaaviin).⁶⁶ Myös Butler mainitsee Rommelin "Caporetton sotaretkien" muistelumatkan Italiaan 1927. Hänen mukaansa Rommel oli kertonut Longaronen kaupungissa johtaneen kaupungin valtausta ensimmäisessä maailmansodassa, mikä sai asukkaat haluamaan Rommelin pikimmiten pois kaupungista.⁶⁷ Matkan ajankohta ainakin kertoisi Rommelin suunnitelleen kirjansa tekoa jo ennen natsien minkäänlaista valtaannousua, mikä saattaisi myös tarkoittaa, että Rommel olisi tehnyt (tai halunnut tehdä) kirjan riippumatta siitä, kuka Weimarin Saksaa hallitsi.

Rommelien valokuvat eivät sellaisenaan päätyneet kirjaan, vaan hän käytti niitä kirjoituksensa ja taktisten piirroksensa apuna. Butler sanoo Rommelin olleen taitava piirtäjä,⁶⁸ mikä näkyy myös kirjassa sarjakuvamaisen kauniina eri taistelupaikkojen ja hyökkäystilanteiden mustemaisina⁶⁹ kuvituksina.⁷⁰

Vaikka Rommel tulisi nauttimaan kirjansa suosiosta – ja omien sankarikertomuksiansa kertomisesta – Butler huomioi Rommelin olleen erittäin tietoinen siitä, ettei hän käyttäisi omien miestensä sodanaikaisia kohtaloita hyväkseen, vaan pyrki rehellisesti kertomaan taisteluiden miestappiot ja kaatuneiden tovereidensa nimet ja sotilasarvot, jotta nämä eivät jäisi "kasvottomiksi numeroiksi". Butlerin mukaan Rommelin ”suoraviivainen” tapa kirjoittaa miestensä kuolemasta kertoo nimenomaan Rommelin kunnioituksesta heitä kohtaan sekä menetyksestä, jota Rommel tunsi sodassa kaatuneiden toveriensa vuoksi.⁷¹

2.3 *Infanterie greift an* ja kirjojen julkaiseminen NSDAP:n valvonnan alla

Rommel julkaisi kirjansa Voggenreiter-kustantamon kautta kesällä 1937, joka sijaitsi myös Potsdamissa.⁷² Kustantamo oli jo 1920-luvulta asti julkaissut paljon nuorisolle ja partiolaisille tarkoitettua kirjallisuutta, ja 1924 kustantamon muuttaessa Potsdamiin Voggenreiter pyrki laajentamaan tarjontaansa tieteisiin, taiteisiin, kansalaisopetukseen ja käsikirjoihin. Se julkaisi

⁶⁶ Liddell-Hart & Rommel 1953, xxiv.

⁶⁷ Butler 2016, 110.

⁶⁸ Butler 2016, 113.

⁶⁹ Manfred Rommel kertoo isänsä käyttäneen ”piirrosmustetta” tehdessään tarkkoja visuaalisia muistiinpanoja sadoista luonnoksistaan ja kartoistaan myös toisen maailmansodan aikana. Liddell-Hart & Rommel 1953, xxiii.

⁷⁰ Rommel 1939, varsinkin sivu 127, mutta myös esimerkiksi 295 ja 361. Katso myös: Liite 1.

⁷¹ Butler 2016, 143–144.

⁷² Butler 2016, 142.

myös Englantia ja Skandinaviaa käsittelevää matkakirjallisuutta.⁷³ Rommel luovutti taktiikka-piirroksiaan ja muistiinpanoihinsa ja muuhun materiaaliin nojaavan käsikirjoituksensa kustantamolle, joka ”hioi” ja työsti käsikirjoituksesta ja Rommelin piirroksista kirjan, *Infanterie greift an: Erlebnis und Erfahrung*.⁷⁴

Hitlerin valtaannousu neljä vuotta aikaisemmin oli vaikuttanut myös Voggenreiteriin. Kustantamoa johtavasta kahdesta veljeksestä Ludwig Voggenreiter, joka piti Hitleriä nuorisoliikkeiden ideoiden ilmentymänä, liittyi NSDAP:hen. Heinrich Voggenreiter oli epäilevämpi, mutta suostui työskentelemään natsijohdon antamien ohjesäännösten mukaisesti. Molemmat veljekset joutuvat myös todistamaan arjalaisen perimänsä pitääkseen kustantamonsa. Aikaisemmat nuorisokirjat, jotka uudelleenjulkaistaisiin Hitler Jugend -järjestön mukaisesti, saivat natsien suostuttaman muokkauksen jälkeen palata myyntiin – myös uusia kansallissosialistisia Hitler Jugend kirjoja tilattaisiin lisää. Kustantamon tuli myös antaa jokainen julkaistava tuotteensa ensin natsille hyväksyttäväksi ennen virallista julkaisua; *Infanterie greift an* tuskin tästä säännöstä poikkesi. NSDAP tuhosi monia kustantamoita ja pidätti niiden työntekijöitä, mutta Voggenreiterien kustantamo säästy ”syystä tai toisesta”. Kustantamo oli myös kokenut pahan velkaantumisen vuoden 1929 laman myötä, mikä paheni vuosi vuodelta, mutta jo 1934 yhtiön taloudellinen tilanne parani huomattavasti osittain natsikytköksiensä ansiosta.⁷⁵

On mahdotonta tietää tarkalleen, kuinka paljon NSDAP:n sensuuri todella näkyy Rommelin kirjassa, mutta tutkija ja emeritusprofessori Guenter Lewyn teos *Harmful and Undesirable: Book Censorship in Nazi Germany* (2016) kertoo tarkemmin natsien sensuurin laajuudesta. Jo vuonna 1933 Joseph Goebbelsin propagandaministeriö pystyi hallitsemaan lähes kaikkia kulttuurin ja median toimia kansallissosialistisen Saksan sisällä, ja kirjallisuus oli myös natsisensuurin tähtäimessä. Tunnetuimpia kuvauksia ”haitallisten” kirjojen kohtalosta natsi-Saksassa olivat lähinnä yliopisto-opiskelijoiden järjestämät 93 kirjaroviota ”epäsaksalaisille” kirjoille Hitlerin valtaannousun vuonna 1933. Goebbelsin *Reichsschrifttumskammer* (”Valtakunnan kirjallisuuden kanslia”) eli RSK kontrolloi kaikkia työkseen kirjoittavia kirjailijoita myös Gestapon avulla, mutta natsien sekalaiset ja keskinäiset valtataistelut loivat useita muita osastoja, ja Lewy kuvailee sensuurijärjestelmiä kaoottisiksi. Myös Saksan armeijan ylimmällä sotilasjohdolla, OKW:lla (Oberkommando der Wehrmacht), oli omat intressinsä kirjojen sensurointiin. OKW järjesti sodan aikana ”kenttäkirjastoja” sotilaille, mikä tarkoitti suuria tuloja sotakirjoja

⁷³ Voggenreiter Verlag 2019, 14–15.

⁷⁴ Butler 2016, 142–143.

⁷⁵ Voggenreiter Verlag 2019, 17, 20–21.

julkaiseville kustantajille, ja OKW myös huolehti resurssien (kuten paperin) riittämisestä sotilaskäyttöön. Vaikka OKW:n on osittain kuvattu olleen natsipuolueen sensuureja vastaan ja julkaisseensa RSK:lle epämieluisia kirjoja, oli OKW myös pyytänyt RSK:lta joidenkin kirjojen sensurointia. Vuonna 1939 näitä olivat ensimmäisen maailmansodan taisteluista kertovat kirjat, joissa sotilaita oli kuvattu "uhreina eikä taistelijoina"; OKW oli huolissaan näiden kirjojen mahdollisesti laskevan taistelumielialaa. Sensuuriin päätyivät esimerkiksi erään eläköityneen majurin teos *Christ und Soldat* sekä Erich Maria Remarquesin *Länsirintamalta ei mitään uutta* (1928). Vaikka armeijan sensuuri aiheutti myös kateutta ja erimielisyyttä (yrittäen välttää "suosimista", OKW oli muun muassa kieltänyt Rommelin 50-vuotis syntymäpäivän mainitsemisen 1941 – tuolloin Rommel ja kirja olivat jo kuuluisia), *Infanterie greift an* ei selvästikään joutunut kiellettyjen kirjojen listalle.⁷⁶

Young kuitenkin epäilee puolueen propagandaministeriön muokkauksia Rommelin kirjassa pariinkin otteeseen, kuten väitteeseen nuorten saksalaisten reagoimisesta 1914 sodan alkuun ja liikekannallepanoon riemuhuudoin, sekä kohtaan, jossa italialaisia sotilaita kehuaan ”nykyisin maailman parhaimmaksi”. Young kuvailee näitä ”propagandalaitoksen ’kielentarkistuksena’”, ja että näissä Rommel on ”pantu sanomaan” kyseiset kohdat: ”Tämä ja eräät muut sanonnat tuntuvat vähemmän Rommelilta kuin natsipropagandalta, joka 1937 syötti kirjan yleiseen käyttöön”.⁷⁷

Mikäli tarkastellaan mahdollista ”natsivaikutusta” kirjan ytimessä olleeseen Rommelille tärkeään taktiikkaoppiin, Martin Samuels, joka on tutkinut Rommelin käyttämää asevoimien doktriinia ja taktiikkaa ja tämän suhdetta armeijaan ja etenkin sen päälliköihin tutkimusartikkelissaan ”Erwin Rommel and German Military Doctrine, 1912–1940” (2017), antaa oman tulkintansa Rommelista sekä kirjasta. Siinä missä esimerkiksi Young on kuvannut Rommelia armeijan upseeristosta poikkeavaksi henkilöksi ja upseerien ennakkoluuloja kohdanneeksi omalaa-tuiseksi taktiikkaneroksi,⁷⁸ Samuels tuo esiin Rommelin paitsi ylenneen nimenomaan oman verkostoinninsa ansiosta, myös kirjassa käyttämän taktiikan ytimen olleen hyvinkin perinteisen saksalaista ja niin ikään Rommelille aikanaan opetettua taktikointia.⁷⁹ NSDAP:n sensuurilla tuskin on ollut tarvetta tai edes osaamista muokata näitä osia kirjasta.⁸⁰ Mikäli natsit ovat

⁷⁶ Lewis 2016, 8–13, 28–29, 31–32, 39–41, 90, 140–142, 145–146

⁷⁷ Young 1950, 30, 36.

⁷⁸ Samuels 2017, 310.

⁷⁹ Samuels 2017, 312, 316–318, 328–333.

⁸⁰ Esimerkiksi vuoden 1933 jälkeen ripeästi kasvanut SS-järjestö poti pulaa pätevistä upseereista, minkä Himmler nosti pyrkimyksekseen muuttaa 1937. Stein 2012, 40.

muokkauksia kirjaan tehneet, olivat nämä mahdollisesti Youngin epäilemiä "saksalaiseen henkeen" sekä ulkopoliittikkaan liittyviä seikkoja kuin varsinaiset kirjan taktiikkaopetukset.

2.4 Hitler ja kirjan vastaanotto Saksassa

Infanterie greift an siis julkaistiin Voggenreiterin kustantamana 1937 sensuurin läpi käytyään. Kirjan valmistuttua se ei ollut aluksi kovinkaan tunnettu siviiliväestön keskuudessa, ja siitä tuli ensin taktiikkaopas nimenomaan Wehrmachtille, Saksan asevoimille. Tutkimusartikkelissaan Samuels tuo ilmi, että Rommel ei voinut olla armeijan upseeriston ulkopuolinen ihmetys, koska kirja päättyi sotakouluihin oppikirjaksi, jokaisen uuden upseerin tietoisuuteen ja lähestulkoon pakolliseksi luettavaksi näille Wehrmachtin tuoreille upseereille.⁸¹ Kirja otettiin käyttöön taktiikkaoppaana myös Sveitsissä, ja maan armeija lahjoitti Rommelille, joka oli ollut Sveitsissä heidän pyynnöstään pitämässä sarjan luentoja,⁸² kaiverretun kultakellon.⁸³

Kirja kuitenkin alkoi myydä ja siitä tuli erittäin suosittu, ja sotaa ennen sekä sen aikana sitä myytiin 400 000 kappaletta⁸⁴, mikä tarkoitti useita painoksia. Butler kuvaa Rommelin olleen imarreltu kirjan suuresta suosiosta, sekä hämmentyneeksi siitä rahan määrästä, jota kirjan myynnistä Rommelille virtasi. Tämä kuitenkin osoittautui jopa ongelmaksi, sillä Rommel vaimoineen eivät olleet innokkaita rojalteista johtuvasta tuloveron korotuksesta. Rommel onnistui kiertämään veroja kustannusyhtiönsä kanssa sopimuksella, jolla Voggenreiter maksaisi vuosittain Rommelille 15 000 markkaa ja tallettaisi loput tekijänoikeuspalkkioista saadut summat, ja alkaisi maksaa niitä aina sitä mukaa, kun 15 000 markan vuositulot eivät enää täytyneet. Näin Rommel onnistui pysymään onnellisena alhaisempien verojen kanssa.⁸⁵

Rommel pysyi yhteydessä Voggenreiter-kustantamoon sodankin aikana kirjojen uusintapainoksista. Kirjeessä vaimolleen Lucie Marialle hän kirjoittaa lokakuussa 1941 kustantamolta saamistaan ”hyvistä uutisista”, että suurehko 50 000 kappaleen uusintapainoksen pitäisi tuottaa Rommelille vähintään 25 000 markkaa.⁸⁶ Vuonna 1939 Voggenreiter-kustantamo itse puolestaan päätti myös yleisesti alkaa julkaista sotilaskirjallisuutta rintamamiehille, mikä oli erittäin tuottavaa: pelkästään 1941 lokakuussa kustantamolta tilattiin 100 000 kirjaa.⁸⁷

⁸¹ Samuels 2017, 318.

⁸² Butler 2016, 148.

⁸³ Young 1950, 51.

⁸⁴ Liddell-Hart & Rommel 1953, 151.

⁸⁵ Butler 2016, 143.

⁸⁶ Liddell-Hart & Rommel 1953, 151.

⁸⁷ Voggenreiter Verlag 2019, 22.

Yksi noteeratuimmista huomiosta *Infanterie greift an* -kirjaan liittyen on Hitlerin itse lukeneen ja pitäneen kirjasta. Young kirjoittaa Hitlerin ”ihastuneen” kirjaan ja muistaneen Rommelin jälkeinpäin kirjan kautta,⁸⁸ ja myös Samuels mainitsee tapauksen auttaneen Rommelia urallaan eteenpäin.⁸⁹ Butler epäilee Hitlerin muistaneen Rommelin jo vuoden 1936 tapauksesta, jolloin tämä oli määrätty Nürnbergin valtiopäiviä varten vastaamaan liikennevalvonnasta, ja Führerin käskystä ei päästännyt ”korkea-arvoisia upseereita ja isoja puoluekihoja” seuraamaan tätä autoin, vaan Rommel seiso i itse keskellä tietä välittämättä näiden solvauksista – Hitler kiitti Rommelia henkilökohtaisesti tästä.⁹⁰ Hitlerin arvellaan myös mieltyneen Rommelin upseeristoon kohdistamaan aristokratiavastaisuuteen – olihan Hitlerkin korpraalina upseerien ylenkatsoma.⁹¹ Joka tapauksessa Hitler oli nimittänyt Rommelin henkivartiopataljoonansa komentajaksi 1938, ja Butler kutsuu heidän välillä vallinneen ”outo toveruus”⁹².

Suomessakin kirjan alkuperäinen saksankielinen versio huomioitiin 1938 Upseeriliiton *Sotilas-aikakauslehd*en mainoksessa⁹³, jossa se oli osana ilmoitusta uudemmasta sotilaskirjallisuudesta Helsingin Akateemisessa Kirjakaupassa, kustannusosakeyhtiö Otavan markkinoimana. Mainoksessa Oberstl. (everstiluutnantti) Rommelin *Infanterie Greift an: Erlebnis und Erfahrung aus dem Bewegungskriegin* ilmoitettiin maksavan 72 suomenmarkkaa. Suomalainen upseeri Wolf Halsti pääsi myös tapaamaan Rommelia vuonna 1937 ja tutustumaan tämän saksankieliseen teokseen, minkä Rommel muistaisi vielä kirjan suomentamisen aikana seuraavana vuonna.

⁸⁸ Young 1950, 59. Myös Butler pääättelee Rommelin ensimmäisen maailmansodan saavutusten erottaneen hänet Hitlerin silmissä muista lähipiiristään, mitä Rommelin kirja tietenkin toi tietoisuuteen. Butler 2016, 162.

⁸⁹ Samuels 2017, 318.

⁹⁰ Butler 2016, 142.

⁹¹ Butler 2016, 152–153.

⁹² Butler 2016, 162.

⁹³ *Sotilasaikakauslehti*, nro 1, tammikuu 1938, 82 (takakansi).

3 *Jalkaväki hyökkää Suomessa*

Infanterie greift an ei menestyksestään Saksassa koulutusoppaana huolimatta kuitenkaan ollut edes kotimaassaan aluksi tunnettu. Kirjan ensimmäinen käännös ja suomentaminen muotoon *Jalkaväki hyökkää* on itsessään jo oman aikansa erikoinen tapahtumasarja, johon kuului Suomen ulkopoliittisen tilanteen ohella varsinkin kaksi suomalaista upseeria. Sen myynti, arviot ja käyttöönotto sodassa Suomessa liittyivät myös talvisodan uhkaan ja lopulta todellisuuteen, mutta myös saksalaiseen taktiikan ja sotakirjallisuuden vaikutukseen Suomessa on hyvä tutustua, jotta kirjan suomentamisen mielekkyys ymmärretään.

3.1 Saksalainen vaikutus Suomen armeijassa ennen talvisotaa

Kokonaisuudessaan ”saksalaista vaikutusta” Suomeen on pidetty verrattain vähäisenä, eikä varsinkaan ”hitlermielisiä” Suomesta löytynyt montakaan ainakaan ennen talvisotaa, vaikka fasisitiset ja ääriliikkeet, kuten Isänmaallinen kansanliike, saattoivatkin olla mielissään Hitleristä ja eritoten natsien kommunistivastaisuudesta.⁹⁴ Silti varsinkin Suomen armeijaa ajatellen Saksalla on ollut suuri vaikutus Suomeen ennen talvisotaa.⁹⁵

Itsenäisyyden jälkeen Suomen sotaoppien esikuvia haettiin ulkomailta, nuorella valtiolla kun omia ei vielä ollut. Saksa, joka oli kouluttanut suomalaisia jääkäreitä 1915–1918, oli yksi näistä maista Ranskan ohella. Saksan apu Suomen sisällissodassa valkoisille sai Saksan näyttäytymään Suomen ainoana apuna Neuvostoliittoa vastaan,⁹⁶ ja Saksan ja Suomen armeijoiden yhteistyö ennen toista maailmansotaa näkyi esimerkiksi molemminpuolisilla opintomatkoilla,⁹⁷ saksalaisten upseerikouluttajien työllä Suomessa, mutta myös saksalaisesta sotakirjallisuudesta, ohjesäännöistä ja taktiikkaoppaista, joita käännettiin suomeksi. *Sotilasaikakausilehti* seurasi ja julkaisi myös omia arvostelujaan ulkomaalaisista sotatieteiden kirjoista ja artikkeleita, mutta suomalaisia muistutettiin myös Suomen olojen erikoisuuksista, ja kuinka ulkomaisissa vaikutteissa nämä erityisolot tulisi ottaa huomioon.⁹⁸ Nämä saksalaiset vaikutteet selittävät myös *Jalkaväki hyökkää* -kirjan käännöksen olemassaoloa ja suomalaisten upseerien kiinnostusta siihen, sekä miksi suomalainen upseeri saattoi matkata Saksaan ja tavata Rommelin.

⁹⁴ Visuri & Forsberg 1992, 208–210.

⁹⁵ Hollanti 2014, 20.

⁹⁶ Visuri & Forsberg 1992, 204, 210.

⁹⁷ Visuri & Forsberg 1992, 213.

⁹⁸ Hollanti 2014, 20–23, 25–26.

3.2 Wolf Halsti tapaa Rommelin ja tutustuu kirjaan

Wolf Halsti (1905–1985) oli suomalainen eversti ja kirjailija.⁹⁹ Suomen sisällissodassa hän oli ollut nuorena tulkkina saksalaisille sotilaille Suomessa,¹⁰⁰ ja 1930-luvulla kapteenina hän kirjoitti artikkeleita muun muassa *Sotilasaikakauslehteen*, kuten ”Keskieurooppalaisesta ja suomalaisesta taktiikasta ja organisaatiosta”¹⁰¹ (1937). Halsti tunnetaan myös talvisodan kynnyksellä julkaistusta *Suomen puolustaminen* -teoksestaan (1939), joka käsitteli Suomen maanpuolustuksen mahdollisuuksia ja selitti tätä tietoa myös siviileille ja jonka varjossa myös *Jalkaväki hyökkää* ilmestyi samaan aikaan Otavan kustantamana.

Muistelmissaan *Mies elää aikaansa* (1973) Halsti kertoo opintomatkastaan Saksaan 1937. Tällä matkalla hän kirjoittaa tavanneensa Rommelin tutustuessaan Hitler-nuorisoon, jota Rommel tuolloin ohjasi (ja jonka toiminnasta Rommel riiteli usein, pitäen militaristista koulutusta pojille liioiteltuna)¹⁰², vaikka Rommel toimikin päätoimisesti Potsdamin upseerikoulussa kurssien johtajana. Potsdamissa upseerien keskustellessa taktiikoista Rommel kysyi myös Halstilta: ”Miten suomalaiset tuossa tekisivät?”. Halsti oli erittäin vaikuttunut Rommelista, ja kuunnellessaan yhdessä puhetta kansallissosialismista he ilmaisivat toisilleen pitävänsä aihetta epämieluisena. Rommel sanoi, ettei hänellä ”ole minkäänlaisia keinoja vaikuttaa asioihin”.¹⁰³

Toisaalta on myös otettava huomioon muistelmien julkaisun ajankohta ja natsi-Saksan kauheuksien jo tulleen julki maailmalle. Esimerkiksi omassa *Suomen puolustaminen* -kirjansa nopeasti lisätyissä luvuissa Puolan offensiivin alkamisen jälkeen Halsti ei ota lainkaan kantaa Saksan hyökkäyksen moraalisuuteen, ainoastaan sen nopeuteen ja verrattavuuteen Suomen maastoon, ja kirjassaan Halsti painottaa olevansa mahdollisimman tunteita herättämätön.¹⁰⁴ David Irving on taas kuvaillut Rommelin olleen kovinkin vaikuttunut Hitlerin puheesta 1938.¹⁰⁵

Paluumatkallaan Halsti luki kiinnostuneena Rommelin alkuperäisen saksankielisen kirjan.¹⁰⁶ Vaikka hän oli vaikuttunut kirjasta viitaten siihen myös omissa artikkeleissaan¹⁰⁷ talvisodan alkuvuonna, Rommelin kirjan suomentaisi toinen kapteeni, Sulo Susi.

⁹⁹ Seppinen 2003.

¹⁰⁰ Halsti 1973, 83.

¹⁰¹ *Sotilasaikakauslehti*, nro 6, kesäkuu 1937, 323–334.

¹⁰² Butler 2016, 141–412.

¹⁰³ Halsti 1973, 299, 305–306.

¹⁰⁴ Halsti 1940, 12, 163.

¹⁰⁵ Irving 1979, 29. Hitlerin puhe vuonna 1938 oli osa Wehrmachtin koulutuskursseja kansallissosialismista.

¹⁰⁶ Halsti 1973, 306.

¹⁰⁷ *Sotilasaikakauslehti*, nro 8, elokuu 1939, 551.

3.3 Sulo Susi kääntää kirjan

Rommelien *Infanterie greift an* -teoksen käänsi suomeksi Sulo Susi (1902–1970)¹⁰⁸ muotoon *Jalkaväki hyökkää: elämyksiä ja kokemuksia*. Susi toimi tuolloin kapteenina puolustusvoimissa ja oli myös kirjoittanut erilaisia taktiikkaan ja sotatoimiin liittyviä artikkeleja, kuten *Taistelija*-lehteen 4-osaisen artikkelin ”Käskemisestä”¹⁰⁹ sekä *Sotilashallinnolliseen aikakauslehteen*¹¹⁰ talousupseerin toiminnasta hyökkäystaistelussa. Hän oli myös yksi *Upseerin käsikirja* -teoksen (1936) kirjoittajista, ja talvisodan alussa Susi kirjoitti *Karjala*-sanomalehteen artikkelin ”Suomen puolustamisen mahdollisuuksista”¹¹¹. Jatkosodan aikana hänet ylennettiin everstiluutnantiksi,¹¹² myöhemmin everstiksi.¹¹³

Merkittävimpänä Sutta ja Rommelia yhdistävänä lähteenä on kirje Rommelilta Sudelle.¹¹⁴ Helsingin puolustusministeriöön ja kapteeni Sulo Sudelle osoitetussa vuoden 1938 toukokuun kirjeessä Rommel kiittää Sutta tämän lähettämästä kirjeestä ja mielenkiinnosta kirjaa kohtaa. Rommel mainitsee myös "neuvottelut kustantamon" kanssa sekä näiden neuvottelujen luultavasti johtavan "toivottuihin tuloksiin", jota tämä ei avaa sen enempää. Rommel myös kertoo kustantamon antaneen Sudelle "jäljitelmän kuvasta", mikä jää suurimmilta osin arvoitukseksi.

Kirjeen lopussa Rommel kiittää kapteeni Wolf Halstia tämän terveisistä, ja päättää kirjeen *Heil Hitler* -tervehdykseen, josta Butler kertoo tulleen Rommelille huolestuttava tapa.¹¹⁵ Maininta terveisistä todistaneen Halstin ainakin tavanneen Rommelin. Vaikka heidän kirjansa ilmestyivät samaan aikaan, Halstin ja Suden suhteesta ei tässä tutkielmassa käytetyillä lähteillä ole mitään näyttöä kirjeen lisäksi. Näin on mahdotonta tietää, suositteliko Halsti Rommelin kirjaa Sudelle suomennettavaksi ja tuleeko tämän vaikutus (kuten mahdolliset terveiset Rommelille) ilmi Suden lähettämässä kirjeessä – Rommelhan olisi voinut saada Halstin terveisistä muualtakin kuin Suden kirjeestä, mutta tämä vaikuttaa epätodennäköiseltä. Suden lähettämä kirje Rommelille paljastaisi paljon, jos se olisi käytettävissä. Kirje kuitenkin todistaa Suden ainakin suunnitelleen kääntämistä jo ennen 1938 toukokuuta.

¹⁰⁸ *Helsingin Sanomat*, 2.12.1970, 2.

¹⁰⁹ *Taistelija*, nro 1, tammikuu 1938, 70–72.

¹¹⁰ *Sotilashallinnollinen aikakauslehti*, nro 7–8, heinä-elo 1933, 95–100.

¹¹¹ *Karjala*, 10.12.1939, 5.

¹¹² *Helsingin Sanomat*, 11.2.1943, 2. Kyseisessä tapahtumassa Susi ottaa myös vastaan saksalaisia vieraita.

¹¹³ *Uusi Suomi*, 4.9.1962, 19.

¹¹⁴ Valokopio eversti Erwin Rommelin kiitoskirjeestä Sulo Sudelle 24.5.1938, Kansallisarkisto, Helsinki. Katso myös: Liite 2. Kirjeen suomentamisessa on auttanut kandidaatintyön ohjaaja Sakari Ollitervo.

¹¹⁵ Butler 2016, 148.

Toisen Suden kanssa jatkosodan aikana työskennelleen kenraalin Erkki J. Raappanan elämäkertateoksessa Suden mainitaan myös olleen "opintomatalla" Saksassa,¹¹⁶ mutta sen ajankohdasta ei kerrota. Kertoessaan opintomatastaan muistelmissaan Halsti ei mainitse Sutta. Suden poika, Erkki S. Susi muistelee myös isänsä suhdetta kirjaan sekä Rommeliin lähinnä edellä mainitun kirjeen kautta, sekä välirauhan tai jatkosodan aikana tapahtunutta Suden matkaa Saksaan. Hän myös mainitsee Suden saaneen kiitoskirjeen Hitleriltä näihin matkoihin liittyen (kuten myös ”Saksan valkoisen suur-ristin kultaisine kotkineen”, mikä voisi tarkoittaa *Verdiens-torden vom Deutschen Adler* -merkkiä¹¹⁷, joita natsi-Saksa myönsi ulkomaalaisille vaikuttajille), mutta Sulo Suden vaimo olisi polttanut kirjeen jatkosodan tappion häämöttäessä.¹¹⁸ Nämä lähteet eivät kuitenkaan kerro Suden olleen Saksassa Halstin tapaan ennen talvisotaa tai tavanneen Rommelin.

Myöskään kirjan käännös-, kirjoitus- tai julkaisuprosessista ei ole juurikaan tämän tutkimuksen lähteissä tietoa, tai siitä, että jokin muu kuin saksalaisen taktiikan vaikutus Suomen armeijassa sai Suden käyttämään juuri Rommelin kirjaa taktiikkaoppaana Suomelle ”tulevan sodan”¹¹⁹ varalle. Halsti kuitenkin on muistelmissaan kertonut oman *Suomen puolustaminen* -kirjansa julkaisuprosessista, jonka takia Halsti sanoo ”varoituksensa” jääneen ”myöhäiseksi ja silvotuksi”. Otavan ilmoitettua Halstille ottavansa kirjan julkaistavaksi, Halstin tuli luovuttaa se ”korkeimman sotilasjohdon hyväksyttäväksi”, mikä kesti muutamia kuukausia. Joitakin kielellisiä huomautuksia lukuunottamatta Halstin kirja hyväksyttiin armeijan toimesta 1939 alkuvuonna, mutta Otava oli lähettänyt kirjan vielä tarkistettavaksi ulkoministerille, joka torjui sen. Kirja painettiin vasta Moskovan neuvotteluiden alettua ja poliittisemmat Halstin mielipiteet kattava luku karsittiin pois.¹²⁰ Suden käännös on tietenkin suurimmilta osin Rommelin tekstiä Saksan armeijan taktiikoista, mutta Suden omat taktiikkahavaintonsa "kääntäjän huomioissa" ovat voineet kuulua samankaltaisen hyväksymisprosessin alaisuuteen – Susi myös välttää poliittista eripuraa huomioissaan kirjoittaen ”todennäköisestä vastustajastamme”¹²¹ Neuvostoliiton tai Venäjän sijaan. Joka tapauksessa suomennos Rommelin kirjasta julkaistaisiin 1939 syksyllä Otavan kustantamana ja mainostamana.

¹¹⁶ Partanen, Pohjonen & Tuunainen 2007, 200.

¹¹⁷ Identifymedals.com, Identify Medals, Medal Database, The Order of the German Eagle. Verkkosivusto.

¹¹⁸ Susi 1999, 13.

¹¹⁹ Rommel 1939, 83.

¹²⁰ Halsti 1973, 296–297.

¹²¹ Rommel 1939, 59.

3.4 *Jalkaväki hyökkää Otavan mainostamana*

Otava julkaisi suomennetun *Jalkaväki hyökkää* -kirjan 1939, ja sitä mainostettiin uusista kirjoista kertovissa mainoslehdissä, kuten lokakuun *Sotilasaikakauslehdessä* osiossa "Ajankohtaisia kirjoja"¹²² ja *Otavan uutisia* -lehdessä¹²³. Otavan lehdessä Rommelin suomennettu teos oli samalla sivulla Wolf Halstin *Suomen puolustaminen* -kirjan kanssa ja oman otsikon "Tehokasta sotataidon opetusta!" alla. Molemmat lehdet myös kertoivat kirjasta tarkemmin kuin useissa Otavan tulevissa mainoksissa, *Sotilasaikakauslehti* painottaen taistelukokemuksia kirjassa, *Otavan uutisia* puolestaan kirjoittaen: "Kirja on omiaan herättämään jokaisen sotilaan huomiota ja saa varsinkin nykyisenä ajankohtana varmasti runsaan lukijakunnan myös sotasioita harrastavista siviilihenkilöistä". Kirja oli myös lokakuun *Kirjakauppias*-lehden¹²⁴ uutuuksiluettelossa, jonka etusivun mukaan "'Lahjoittakaa sotapojillemme kirjallisuutta' on nyt päivän tunnussana".

Kirja mainitaan ja siitä näkyy mainoksia muissakin aikakauslehdissä, kuten *Reserviupseerilehden*¹²⁵ arvostelussa, *Opettajain lehdessä*¹²⁶, *Suomalainen Suomi* -lehdessä¹²⁷ tyypillisenä Otavan mainoksena kuten myös *Suomen Kuvalehdessä*¹²⁸ ja *Hakkapeliitta*¹²⁹ -lehdessä kuvalisin Otavan mainoksina. Kuvitetuissa mainoksissa *Jalkaväki hyökkää* näkyy yhdessä Konrad Westlinin *Melinin komppania* -kirjan kanssa, Halstin *Suomen puolustamisen* komeilla niiden yläpuolella. Lähes puolet näistä lehdistä ovat sotilaallisia, mikä kertonee arvioidusta kohdeyleisöstä kirjalle.

Jalkaväki hyökkää päätyi nopeasti Otavan mainostama myös sanomalehtien sivuille. Varhaisimpia näistä olivat *Uusi Suomi*¹³⁰ 29.10.1939, ja peräkkäisinä päivinä *Ilta-Sanomat*¹³¹ sekä *Suomen Sosialidemokraatti*¹³². Näiden lehtien "Uusia kirjoja. Otavan kustannuksella" tai tois-
tuvampi "Otavan uusia kirjoja" palstojen alla *Jalkaväki hyökkää* löytyy muiden Otavan mainostamien kirjojen listasta. Ensimmäinen marraskuuta Otavan mainos Rommelin kirjasta päätyi

¹²² Ajankohtaisia kirjoja, *Sotilasaikakauslehti*, nro 10, lokakuu 1939, 57.

¹²³ *Otavan uutisia*, nro 20, 20.10.1939, 8.

¹²⁴ *Kirjakauppias*, nro 18, 31.10.1939, 99, 100–101.

¹²⁵ Y.S., Sovellettua taktiikkaa, *Reserviupseerilehti*, nro 10–11, loka-marraskuu 1939, 239–240.

¹²⁶ *Opettajain lehti*, nro 45, 10.11.1939, 1363, nro 47, 24.11.1939, 1405–1406, nro 49–50, 15.12.1939, 1438.

¹²⁷ Uusia kirjoja, *Suomalainen Suomi*, nro 8, marraskuu 1939, 483.

¹²⁸ *Suomen Kuvalehti*, nro 45, 11.11.1939, 1669.

¹²⁹ *Hakkapeliitta*, nro 46, 14.11.1939, 1420.

¹³⁰ *Uusi Suomi*, 29.10.1939, 12.

¹³¹ *Ilta-Sanomat*, 30.10.1939, 3.

¹³² *Suomen Sosialidemokraatti*, 31.10.1939, 6.

myös *Helsingin Sanomiin*¹³³, ja seuraavana päivänä *Turun Sanomiin*¹³⁴ ja *Aamulehteen*¹³⁵ huomattavasti näyttävämmässä Otavan mainossarakkeessa isommalla kirjaisinkoolla osiossa ”Sotahistoriaa” *Melinin komppania* -kirjan kanssa – toinen marraskuuta lähtien Wolf Halstin *Suomen puolustaminen* on usein mainoksien kärjessä, omalla osionimellään ”Kirja päivän polttavimmasta kysymyksestä”. Otava usein markkinoi *Jalkaväki hyökkää* -kirjaa lauseella ”Saksalainen kenraalimajuri kertoo tässä elämyksistään ja kokemuksistaan maailmansodan eri rintamalla ja antaa samalla tehokasta sotataidon opetusta”, jonka sanamuoto saattoi poiketa vain hiukan eri lehdissä. Kirja tuli esille myös pienemmissä lehdissä pitkin marraskuuta usein ilman näyttäviä mainossarakkeita, kuten esimerkiksi sanomalehdissä *Sosialisti*¹³⁶, *Ruovesi*¹³⁷, *Ilmajoki*¹³⁸ ja *Savo*¹³⁹.

Talvisodan alkupäivänä 30.11.1939 *Sisä-Suomi*¹⁴⁰ julkaisi lähes koko sivun kattavan Wolf Halstin laatiman kirjaansa perustuvan artikkelin ”Suomen puolustusmahdollisuudet”, kun taas Rommelin kirjasta oli pieni, lähes huomaamaton mainos seuraavalla sivulla. Myös *Ajan Suunta*¹⁴¹, jonka etusivu oli täynnä 1.12 uutisia sodan syttymisestä, mainosti vielä Otavan kirjoja sivulla 5, mukaanlukien Rommelin kirjaa. *Jalkaväki hyökkää* päätyi myös Otavan joulumainontaan 16. joulukuuta alkaen *Helsingin Sanomissa*¹⁴², jossa mainossarakkeen koko peitti lähes 1/3 lehden sivusta otsikolla ”Hyvä kirja on paras ja rohkaisevin joululahja”. Näitä joulumainoksia jatkui joulukuun loppuun vain vähän vaihtuvilla (ja laimeammilla) mainoslauseilla, kuten ”Valitkaa näistä joulukirjanne”¹⁴³ tai ”Joulun kirjoja”¹⁴⁴. *Jalkaväki hyökkää* löytyi näistä lehtien mainoskolumneista ”Historiaa, muistelmia”, ”Ajankohtaisia tietokirjoja” ja ”Historiaa, maantiedettä” alaotsikoiden alta. Viimeinen mainos kirjasta vuoden 1939 sanomalehdessä löytyy *Hyvinkään Sanomien*¹⁴⁵ samanlaisen Otavan mainossarakkeen alta 22.12.1939. Kirjaa mainostettiin siis lokakuun lopusta joulukuun loppuun myös siviileille suunnatuissa lehdissä isomilla sekä pienemmillä paikkakunnilla, ja vaikka se saikin aluksi näkyvyyttä varsinkin

¹³³ *Helsingin Sanomat*, 1.11.1939, 3.

¹³⁴ *Turun Sanomat*, 2.11.1939, 3.

¹³⁵ *Aamulehti*, 2.11.1939, 5.

¹³⁶ *Sosialisti*, 3.11.1939, 6.

¹³⁷ *Ruovesi*, 8.11.1939, 4.

¹³⁸ *Ilmajoki*, 16.11.1939, (3).

¹³⁹ *Savo*, 22.11.1939, 5.

¹⁴⁰ *Sisä-Suomi*, 30.11.1939, 5–6. *Jalkaväki hyökkää* on sivulla lähes yksin mainostettavana vailla muita Otavan kirjoja, seuranaan vain *Villivarsa varttuu* -kirja.

¹⁴¹ *Ajan Suunta*, 1.12.1939, 1, 5.

¹⁴² *Helsingin Sanomat*, 16.12.1939, 3.

¹⁴³ *Helsingin Sanomat*, 19.12.1939, 3.

¹⁴⁴ *Kotimaa*, 21.12.1939, 3.

¹⁴⁵ *Hyvinkään Sanomat*, 22.12.1939, 3.

isommissa lehdissä, Wolf Halstin kirja näytti vievän suurimman huomion kaikista kirjoista. Näytti siltä, että ainakin mainostamiskiinnostus *Jalkaväki hyökkää* -kirjaa kohtaan hiipuisi talvisodan tapahtumien myötä kokonaan pois.

Vuodesta 1940 eteenpäin *Jalkaväki hyökkää* -kirjan suosio alkoi kuitenkin nousta uusiin ulottuvuuksiin Rommelin saavutusten jälkeen 7. panssaridivisioonan johtajana ja myöhemmin Afrikan taisteluiden yhteydessä. *Helsingin Sanomissa*¹⁴⁶ Otavan sarakkeen kokoinen mainos, jonka kokoisessa kirja oli marraskuussakin esiintynyt, oli nyt kokonaan ja pelkästään *Jalkaväki hyökkää* -kirjalle omistettu, ja mainostekstissä on päivitetty Rommelin olevan panssaridivisioonan komentaja. Pienemmissäkin mainoksissa kirja oli nyt "Viime vuosien merkittävimpiä sotilaskirjoja"¹⁴⁷. Otava myös kuulutti viidestä sotakirjasta, jotka oli syytä asettaa "erikois-näyteikkunoille"¹⁴⁸, ja tässä "Sotilaskirjoista merkittävimmät"¹⁴⁹ -sarjassa *Jalkaväki hyökkää* oli kiivennyt Halstin *Suomen puolustaminen* -kirjan yli. *Suomen Kuvalehdessä*¹⁵⁰ sitä mainostettiin kahden muun kirjan kanssa kuvin isolla otsikolla "Miehisten miesten kirjoja!". Vuoden 1941 huhtikuun *Helsingin Sanomien* iso Otavan kolumnimainos, jossa kirja oli taas yksin parrasvalloissa, mainostaa "Saksan Afrikassa toimivien joukkojen ylin päällikkö kenraali Erwin Rommel [--] julkaissut loistavan teoksen JALKAVÄKI HYÖKKÄÄ".¹⁵¹ Rommelin saavutukset siis huomioitiin ja ne vaikuttivat myös kirjan myyntiin ja sen tunnistusarvoon.¹⁵² Toisaalta aluksi lähinnä "sotahistoriaa" ja "muistelmia" -sarjassa ollut taktiikkakirja alkoi myös saada poliittisia sivumerkityksiä: Otavan mainos vuodelta 1941 myi kirjaa isolla hakaristillä varustetun *Saksan tie* -kirjan kanssa,¹⁵³ ja vuoden 1942 vuoden mainoksessa "Voittojen tieltä"¹⁵⁴ myydään näiden lisäksi myös Alfred Rosenbergin *Uutta Eurooppaa kohti* -kirjaa sekä *Saksan satureita*, jonka takakannesta myös *Jalkaväki hyökkää* -kirjan mainos löytyy.¹⁵⁵ Näin kirjan voisi tosiaan näiden mainosten – jotka myös näyttivät jääneen viimeisimmiksi – perusteella ajatella olevan "natsien oppikirja".

¹⁴⁶ *Helsingin Sanomat*, 14.6.1940, 3.

¹⁴⁷ *Suomen Kuvalehti*, nro 24, 15.6.1940, 612.

¹⁴⁸ *Otavan uutisia*, nro 6, 26.6.1940, 1. Tässä sarjassa ensimmäisenä oli *Upseerin käsikirja* (viides painos), jonka kolmesta pääkirjoittajasta Susi myös oli ollut.

¹⁴⁹ *Hakkapeliitta*, nro 30, 23.7.1940, 804.

¹⁵⁰ *Suomen Kuvalehti*, nro 38, 21.9.1940, 992.

¹⁵¹ *Helsingin Sanomat*, 11.04.1941, 8. Tässä mainoksessa kirjan nimi on niin suurin kirjaimin, että se tuskin mahtuu raameihinsa.

¹⁵² *Aseveli*-lehden "Tiedättekö?" lehtivisassa tämä näkyi myös yhtenä visan kysymyksistä: "Kuka on kirjoittanut teoksen 'Jalkaväki hyökkää'?" *Aseveli*, 18.10.1940, 4.

¹⁵³ *Hakkapeliitta*, nro 26, 1.7.1941, 804.

¹⁵⁴ *Suomen Kuvalehti*, nro 36, 5.9.1942, 1993.

¹⁵⁵ Vatanen 1941. Kirjassa on myös luku Rommelille, jota Vatanen kutsuu "Nykyajan hakkapeliitaksi". Vatanen 1941, 55–61.

3.5 Arvosteluja kirjasta Suomessa

Sanomalehtien sekä aikakauslehtien arvosteluissa kirja keräsi enimmäkseen myönteisiä huomioita, ja suomalaisista sanoma- ja aikakauslehdistä löytyy ainakin kuusi arvostelua suomeksi vuonna 1939. Vuodesta 1940 eteenpäin kirjan arvostelut mainosten tapaan alkoivat liittyä Rommelin sen hetkisten saavutusten ihannointiin kuvaillen Rommelia muun muassa sanoin "kulu- van sotavuoden ehkä loistelian nimi"¹⁵⁶ ja "Kolmannen valtakunnan Scipio Africanus, joka kuuluu ja tulee aina kuulumaan toisen maailmansodan romanttisimpiin, mielenkiintoisimpiin ja erikoisimpiin henkilöihin"¹⁵⁷. Kirja itse saattoi jäädä Rommelin uusimpien saavutusten var- joon, vaikka sitä edelleen vahvasti suositeltiin.¹⁵⁸

Reserviupseerilehden arvostelussa "Sovellettua taktiikkaa"¹⁵⁹ (jossa Rommelia kutsutaan vir- heellisesti Edwin Rommel) *Jalkaväki hyökkää* -kirjassa arvostetaan "opetussävyä" ja Romme- lin havaintoja tapahtumista. Myös Suden kirjoittamia huomioita, jotka ovat "erittäin mielen- kiintoinen ja ajatuksia herättävä lisä", arvostetaan niiden vertauksista Rommelin opeista Suo- men olosuhteisiin, ja arvostelija esittää kysymyksiä, kuten: "Kirja antaa aihetta ajatuksiin: mitä mahdollisuuksia olisi meillä toimia tämän taktiikan mukaisesti". Arvostelu ottaa myös huomi- oon mielenkiintona kirjassa käytyjä taktisia tapahtumia, kuten tiedustelun ja tähystyksen sekä yllätyshyökkäykset, ja taktiikan Saksan armeijassa todetaan olevan "ilmeisesti 'Rommel'n tak- tiikkaa', sillä sellaista edellyttävät saksalaisten Puolan sodan saavutukset"¹⁶⁰. Kirjaa lopulta suo- sitellaan "kaikkien sekä aktiivi- että reserviupseerien luettavaksi".

Opettajain lehdin arvostelu¹⁶¹ huomioi Rommelin "koruttoman" ja asiallisen kirjoitustyylin, kuten myös Suden omat huomiot, kuten tekee myös *Turun Sanomat*¹⁶², joka suosittelee kirjaa "nykyhetken lukemiseksi muillekin kuin sotilashenkilöille" ja näkee eritoten sotilaskunnan merkityksen korostuvan kirjassa. *Ajan Suunta* -lehden arvostelun¹⁶³ mukaan kirja on tärkeä suomalaisille Rommelin metsätaistelukokemusten takia, kehuen S. Suden käännoästä. *Helsingin Sanomien* arvostelu¹⁶⁴ puolestaan miettii kirjan lukemisen edellyttävän "sotilaallista

¹⁵⁶ Oras Selinheimo, Koulutusupseerin palsta, *Iskuri*, nro 11, 8.7.1942, 3.

¹⁵⁷ *Aseveli*, nro 5, 5.2.1942, 8.

¹⁵⁸ Muun muassa "etenkin miespuoliselle kansanosalle". *Koti ja Isänmaa*, nro 40, 18.08.1940, 49.

¹⁵⁹ Y.S., Sovellettua taktiikkaa, *Reserviupseerilehti*, nro 10-11, loka-marraskuu 1939, 239-240.

¹⁶⁰ Myös vuoden 1942 *Iskuri*-lehden kirja-arvostelussa todetaan vastaavasti "että sen, mitä komppanian päällikkö Rommel osoitti osaavansa 1915 Ranskassa, sen sotamarsalkka Rommel todistaa edelleen päteväksi Afrikassa 1942". Oras Selinheimo, Koulutusupseerin palsta, *Iskuri*, nro 11, 8.7.1942, 3.

¹⁶¹ H.H., *Opettajain lehti*, nro 47, 24.11.1939, 1405-1406.

¹⁶² U.F., Sotilaskunnan merkitys, *Turun Sanomat*, 21.12.1939, 5.

¹⁶³ R.G.K., Sotilaskirjallisuutta, *Ajan Suunta*, 21.11.1939, 4.

¹⁶⁴ Leikari, Ikkunastani - Sotakirjoja, *Helsingin Sanomat*, 3.11.1939, 6.

pohjakoulutusta – joko saatua tai itse (harrastelijana) hankittua – saavuttaakseen lukijansa taholta ansaitsemansa arvonannon", mutta pitää kirjaa silti hyödyllisenä lukemisena.

Näistä Rommelin ammattitaitoa ihailevien ja käännöksen huomioiden ja kirjan ajankohtaisuutta Suomelle myötäilevien arvostelujen joukossa sosiaalidemokraattinen *Kansan työ* -lehden arvostelu¹⁶⁵ poikkeaa massasta. Myös siinä mainitaan Suden omat havainnot käännöksessä, mutta kirja nähdään etenkin Saksalle ja sen nuorisolle tarkoitettuna opuksena, ja vaikka sen arvioidaan upseeristolle kiinnostavaksi myös Saksan ulkopuolella, arvostelijan mukaan "tuskin se varsinkin meillä tavallista kansalaista erityisemmin kiinnostaa – vaikka taas eletäänkin sotaista aikaa". Arvostelija pitää kirjaa "liian luettelomaisena" ja "todistuskappaleena sodan mielettömyydestä", mikä saattaa kiinnostaa joitakin lukijoita, "jotka yksityisseikkoja myöten tahtovat tutustua kansojen suureen vitsaukseen, sotaan". Kuudesta arvostelusta siis vain yksi ei suosittelisi kirjaa kuin tietylle lukijakunnalle, mutta kuten *Kansan työn* nimimerkki "r" huomioi, myös Saksan ulkopuolella upseeristossa *Jalkaväki hyökkää* nähtäisiin mielenkiintoisena ja mahdollisesti käytännöllisenä taktiikkakirjana ainakin yhden suomalaisen upseerin toimesta "suuren vitsauksen" saapuessa Suomeenkin.

3.6 Erkki Raappana ja kirjan käyttöönotto Suomen armeijassa

Vaikka kirjaa mainostettiin sotilaspiireille suunnatuissa lehdissä, kuvauksia kirjan käyttöönotosta sotaa varten armeijan keskuudessa on erittäin vähän, mutta tunnetuin esimerkki lienee kenraali (silloinen everstiluutnantti) Erkki Raappanan (1893–1962) tapaus, jossa tämä oli jakanut *Jalkaväki hyökkää* -kirjoja miehilleen ennen talvisodan alkamista. Raappana oli sisällissodan veteraani ja talvisodan aikana everstinä hän palveli Pohjois-Karjalan Ryhmän komentajana, jatkosodassa kenraalimajurina hänellä oli oma ”Ryhmä Raappana” ja osallistui Rukajärven ja Ilomantsin taisteluihin.¹⁶⁶

Vuonna 1939 Raappana oli vakuuttunut sodan vakavasta uhasta. Hänen elämästään ja urastaan kootussa teoksessa *E. J. Raappana – Rajan ja sodan kenraali* (2007) kerrotaan tuolloisen sisäministerin ja Rajavartiolaitoksen esimiehen Urho Kekkosen vierailleen Nurmijärvellä paraitissa, jossa Raappanakin oli. Kekkonen oli pyrkinyt vakuuttamaan, ettei sotaa synny, mutta

¹⁶⁵ r, Sotakirja, *Kansan Työ*, 11.11.1939, 3.

¹⁶⁶ Suomen jääkärien elämäkerrasto 1975, 531.

Raappana ei tätä uskonut, eikä esimerkiksi päästänyt Kekkonen suosittellemaa 10% miehistöstä lomille, vaan vain 5%.¹⁶⁷

Raappanan kerrotaan olleen sekä ylpeä puolustustahtoisista miehistään että myös pyrkineen pitäneen huolta rajaseudun upseerien ja asukkaiden toimeentulosta. Sotaan valmistautuessaan ennen virallista talvisodan alkua hän oli myös kirjakaupasta löytänyt S. Suden suomennoksen *Jalkaväki hyökkää*.¹⁶⁸ Raja- ja Merivartiojoukkojen perinneyhdistys ry:n litteroidussa haastattelussa vuodelta 1961 hän kertoo löydöstään:

Kun me olimme valmistautuneet ja paras valmistautuminen oli, minä luulin, minä kävin kirjakaupassa ja siellä oli erinomainen kirja, *Jalkaväki hyökkää* Rommelin kirja maailmansodasta suomennettuna. Minä ostin kaikki ne kirjat ja niitä maksoin sitten pikkuhiljaa. Ja minä jaoin ne ja joukoissa luettiin ne ja henkeä puhallettiin ja hyvä henki tulikin, oikein hyvä henki ei hengessä mitään vikaa ollut ja kun sitten sota puhkesi ja eilimmäisenä iltana Vikla vainaja soitti minulle Kajaanista, että nyt on tuota sanottu irti rajarauha.¹⁶⁹

Kirjan on nähty palvelleen erityisesti taktisessa opetuksessa, sekä myös hyökkäysmenetelmissä, minkä on arveltu auttaneen myös suomalaisissa sotatoimissa.¹⁷⁰ Toisaalta, vaikka Raappana piti kirjaa erinomaisena ja painotti kirjan vaikuttaneen taisteluhengen positiivisesti, jatkosodan aikana kirjan, tai varsinkaan saksalaisen ”hyökkäystaistelujattelun”, ei nähty soveltuvan ”korpi-sotaan” kuitenkaan sellaisenaan, eikä sen oppeja käytetty upseerien toimesta kirjaimellisesti vaan mukailten.¹⁷¹ Se, miten tätä on tehty, ei *Rajan ja sodan kenraali* -kirjassa kerrota, mutta ilmeisesti *Jalkaväki hyökkää* on todennäköisesti palvellut myös suomalaista hyökkäyssotaa jatkosodan aikana.

¹⁶⁷ Partanen, Pohjonen & Tuunainen 2007, 143.

¹⁶⁸ Partanen, Pohjonen & Tuunainen 2007, 144–145.

¹⁶⁹ Rajaperinneyhdistys.fi, Raja- ja Merivartiojoukkojen perinneyhdistys ry, Rajakenraali Raappana muistelee. Verkkosivusto. Sivustolla on myös katkelma haastattelusta äänitiedostona.

¹⁷⁰ Partanen, Pohjonen & Tuunainen 2007, 144.

¹⁷¹ Partanen, Pohjonen & Tuunainen 2007, 200–201.

4 Tulevan sodan ennakointi Suomessa ja kirjassa

Jalkaväki hyökkää ei ole vain suomenkielinen versio Rommelin kokemuksista ja opetuksista. Sen täysin ainutlaatuinen ominaisuus verrattuna mihinkään muuhun käännökseen¹⁷² *Infanterie greift an* -kirjasta ovat Suden taktiikkaoppiset huomiot, joissa tämä pyrkii ohjaamaan lukijaansa sekä tarkastelemaan Rommelin huomioita että kuvailemaan, miten Rommelin hyväksi havaitut opit ja kokemukset toimisivat "tulevassa sodassa" Suomen maastossa. Tätä erikoista ominaisuutta – siis Suden syitä kirjoittaa ennakoivia huomiotaan ja muokkaamaan Rommelin kirjaa aivan uuteen tarkoitukseen – tarkastellessa on ensin otettava huomioon talvisodan enteilyn aika Suomessa.

4.1 Sodan odotus Suomessa 1930-luvulla

Ennen kuin ensi vuosi on päättynyt, miehenne eivät ole elossa siksi että maassa olisi rauha vaan ainoastaan, mikäli eivät vielä ole kaatuneet. Sota tulee ensi vuonna ja Suomi joutuu heti alussa sen jalkoihin.¹⁷³

Näin muistelee Wolf Halsti sanoneensa syksyllä vuonna 1938 siviiliystäväpiirilleen kirjassaan *Mies elää aikaansa* reagoidessaan uuteen hallitukseen ja sen Halstia ärsyttäneeseen pysyvään rauhaan uskomiseen Suomen ja Neuvostoliiton kiristyvien suhteiden välillä. Halstin mukaan reaktiot hänen enteilynsä olivat lähinnä ”naurua ja siunailua”, lukuunottamatta Halstin vaimoa, joka puolestaan kalpeni.¹⁷⁴ Vuosi tuon jälkeen ”ensi vuonna” syksyllä maailmansota alkaisi, ja lokakuussa 1939 sodan uhka Suomessa oli jo erittäin todellinen varsinkin armeijan keskuudessa, ja sotaa ennakoivaa suunnitelmaa alettiin toteuttaa; reserviläiset käskettiin ”ylimääräisiin kertausharjoituksiin”, tosiasiaa palvelukseen liikekannallepanon alkaessa vähin äänin Suomessa. Marraskuun lopulla myös hallitus oli hermostunut ja epä tietoinen sodan todellisuudesta, vaikka tätä ei silti ymmärretty kovinkaan ajankohtaiseksi peloksi.¹⁷⁵ Ajankohta olisi lähempänä kuin lähitulevaisuudessa: talvisota alkaisi 30. marraskuuta 1939 Neuvostoliiton hyökätessä Suomeen.

Lähinnä vuoden 1939 kevätkesän epävarmat ajat sekä varsinkin toisen maailmansodan alku saivat suomalaiset huolestuneeksi omasta ulkopoliittisesta tilanteestaan.¹⁷⁶ Vaikka Suomessa

¹⁷² Kieltämättä tässä tutkimuksessa ei ole käyty jokaista eri kielten käännöstä läpi – on toki mahdollista, että niissä on myös huomioita kääntäjien toimesta, mutta nämä suurella varmuudella eivät käsittele Suomen oloja.

¹⁷³ Halsti 1973, 299.

¹⁷⁴ Halsti 1973, 299.

¹⁷⁵ Visuri, Kesseli & Geust 2024, 76, 40, 80. Huomioi myös edeltävä yhteenotto Raappanan ja Kekkonen kanssa.

¹⁷⁶ Visuri, Kesseli & Geust 2024, 50.

olikin paljon kommunisminvastaisuutta sisällissodan jälkeen, tavallinen suomalainen siviili ei välttämättä juurikaan tiennyt tai piitannut Neuvosto-Venäjän ihmisten elämästä vielä 1920-luvulla, ja Neuvostoliitto itsessään miellettiin ”kömpelönä” ja ”takapajuisena”. Vuonna 1932 maiden välillä oli solmittu hyökkäämättömyyssopimus, eikä suhteita kuvailtu ”erityisen vihamielisiksi”.¹⁷⁷ Silti 1920–1930-luvuilla liikkui myös uutisia rajalla eläneiden ihmisten brutaleista kohtaamisista Neuvostoliiton rajavartioiden kanssa, sekä Neuvostoliiton puolella olleiden karjalaisten ja inkeriläisten pakkosiirroista, ja 1930-puolivälin jälkeen suomalaisten siviilienkin mielikuva kömpelöstä jättiläisestä vaihtui pian heräävään, vaaralliseen sellaiseen.¹⁷⁸

Suomen armeijassa sodan odotus oli konkreettisempaa jo kauemmin. Hollannin tutkimuksessa *Alivoimaisen taktiikkaa* (2014) tämä käsittelee upseeriston julkisia mielipiteitä muun muassa Neuvostoliitosta ja sen uhasta Suomelle. Suomen puolustus suunnitelmat 1920- ja 1930-luvuilla sekä armeijan taktiikka olivat laadittu nimenomaan Neuvostoliiton (tai ”Venäjän”) vuoksi, ja Neuvostoliitto oli myös tietoinen siitä, että Suomi piti sitä ainoana todennäköisenä vihollisena. Armeijan piireissä myös seurattiin puna-armeijan kehitystä ja taktiikkaoppeja, vaikkakin 1920-luvulla puna-armeijaa pidettiin vielä heikohkona vastuksena. Vuonna 1925 Neuvostoliitossa julistettiin asevelvollisuuslaki, ja vaikka Suomessa tähän sekä nopeasti kasvavaan puna-armeijaan suhtauduttiinkin virallisella taholla viileästi, 1930-luvulle tullessa sotakysymys alkoi kasvaa sotilaallisissa kirjoissa ja lehdissä. Vuonna 1931 yleisesikunta piti Suomen ja Neuvostoliiton välejä jo erittäin kriittisinä.¹⁷⁹

Hollannin tarkastelemissa sotilaille tarkoitetuissa lehdissä, kirjoituksissa ja kirjoissa näkyy otiskoita kuten *Suomen Sotilas* -lehden ”Tahtooko Venäjä sotaa?” (1931) ja ”Naapuri varustautuu sotaan!” (1932), mutta myös taktiikkaoppaissa alettiin puhua Suomen valmiudesta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle 1930-luvun alusta asti, ja Hollannin mukaan vuonna 1932 ”keskustelu suhteessa vihollisen taisteludoktriiniin alkoi päästä vauhtiin”.¹⁸⁰ *Jalkaväki hyökkää* -kirjan huomiot eivät poikkea juurikaan näistä upseerien mietinnöistä sodan tulevasta todellisuudesta tai taktiikkaoppien tärkeydestä Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle.

¹⁷⁷ Visuri, Kesseli & Geust 2024, 28.

¹⁷⁸ Silvennoinen 2008, 31–33.

¹⁷⁹ Hollanti 2014, 28–32.

¹⁸⁰ Hollanti 2014, 32–33, 52.

4.2 ”Myötämässä sisumme riittänee” – kääntäjän huomiot ja sodan ennakointi

Jalkaväki hyökkää sisältää 1930-luvun upseeriston kirjoitustavalle tyypillistä sotaa (erityisesti Suomen ja Neuvostoliiton välistä) ennakoivaa tekstiä, mikä tekee suomennoksesta myös erikoisen muihin käännöksiin verrattuna, jotka, kuten englantilainen, tehtiin aikaisintaan vasta toisen maailmansodan aikana.¹⁸¹ Nämä tekstiosat ovat varsinkin Suomen historiaa ajatellen mielenkiintoisia ja eri aikoihin kytkeytyviä kurioositeetteja, jotka ilmenevät Suden ”kääntäjän huomiot” -osioissa. Eri kohtausten ja kappaleiden jälkeen Rommel kirjoittaa ”havaintoja”-osiossa näkökulmia muistelemiinsa tapahtumiin, kuten Rommelin komppanian tunkeutuessa ranskalaisten asemaan ja sitä vastaan käydyssä taistelussa, jossa komppania joutui yllättäen uuden hyökkäyksen kohteeksi, sillä miehet eivät pystyneet kaivamaan itselleen suojaa vaan vetäytyivät parempaan asemaan:¹⁸²

*Havaintoja: [--] Kiireisten hyökkäysvalmistelujen aikana ei tultu ajatelleeksi raskaampien pioneerityövälineiden mukaan ottamista. Mukana kannettavilla välineillä ei pystytty kivikovaksi jäätyneeseen maahan. Lapiro on yhtä tärkeä hyökkäyksessä kuin kivääri.*¹⁸³

Näitä havaintoja toisinaan seuraavat suomalaisessa käännöksessä ”Kh.” -merkinnällä¹⁸⁴ ja hakasulkeisiin erotetut Suden omat havainnot ja huomiot samoista tapahtumista, mutta muuttaen niiden merkityksen Suomen taktiikkaopin tarpeisiin. Toisinaan kääntäjän huomiot ovat jo ennen havaintoja pieninä huomautuksina, toisinaan taas Susi vain kommentoi havaintoja yksinkertaisesti, kuten yllä olevaa havaintoa: ”Tämänkään taistelukuvauksen ja sen antamien opetusten lukeminen ei liene suomalaiselle haitaksi.”¹⁸⁵ Suurimmilta osin Susi kuitenkin vertaa ja käyttää sekä Rommelin kokemuksia että havaintoja Suomen taktisen puolustamisen hyväksi, poiketen esimerkiksi Halstin *Suomen puolustaminen* -kirjasta, joka on tehty nimenomaan vain Suomen oloja ajatellen.

Kääntäjän huomioita on kirjassa 19 kappaletta, joista osa vain lauseen tai pari pituisia, toiset vievät yli puolet sivusta. Suurin osa niistä on Suomen sen hetkisen puolustusresurssien ja -

¹⁸¹ Toisaalta, kuten Halstin *Suomen puolustaminen* -kirjan uusiopainoksessa mainitaan, Halsti oli nopeasti lisännyt aloituskappaleen kirjaansa Saksan hyökättyä Puolaan ensimmäinen syyskuuta, mikä toisaalta myös johti sen myöhästyneeseen julkaisuun. Vaikka Suden lähettämä kirje Rommelille todistaa Suden työstäneen käännöstään jo 1938 jollain tasolla, on tutkielman lähteiden mukaan mahdoton tietää, oliko myös Susi lisännyt joitain näitä huomioita jo Puolan offensiivin alettua. Halsti 2006 (1939), takakansi.

¹⁸² Rommel 1939, 91–93.

¹⁸³ Rommel 1939, 98.

¹⁸⁴ Sivulla 155 ei ole ”Kh.” -merkintää Suden mietintöjen päätteenä, mutta kaikki kääntäjän huomiot ovat silti hakasulkeissa erotettuina muusta tekstistä.

¹⁸⁵ Rommel 1939, 98.

mahdollisuuksien pohtimista, tai taktiikkaoppeja. Näistä ilmenee pohdintaa muun muassa talviolosuhteista:

Huomaa sikäläiset olosuhteet ja saksalaiset talvivarusteet, joita ei voi verrata nykyisiin meikäläisiin talvivarusteisiin, joiden avulla yöpyminen 10 asteen pakkasessa ei tuota mitään vaikeuksia. Kh.¹⁸⁶

Suomen kannalta on lohduttavaa todeta, että olemme jo rauhan aikana kiinnittäneet melko suurta huomiota toimintaan talviolosuhteissa. Joutuu kuitenkin kysymään: millainen on tilanne kantohevosien ja meillä jo siviilissä käytettyihin purilaisiin nähden? Emmeköhän tarvitse niitä huomattavasti enemmän kuin mihin olemme totuneet rauhanaikaisissa harjoituksissamme? Kh.¹⁸⁷

Pohdinnat liittyivät eritoten suomalaiseen maastoon ja metsäolosuhteisiin:

Vielä useampi konekivääri jäänee eloon suomalaisessa maastossa, jossa ammuttujen maalien toteaminen tuottaa edelleenkin suurempia vaikeuksia kuin keski-Euroopassa ja jossa tykistön tulella ei ole yhtä suurta tehoa. Kh.¹⁸⁸

[--] Tämä taistelukuvaus osoittaa selvästi, mitä vaikeuksia on totuttava metsässä taisteltaessa ja edettäessä voittamaan ja kuinka edullisia ja tärkeitä valtteja on sen kädessä, joka osaa käyttää metsäolosuhteita kaikin tavoin hyväkseen. Olemmeko jo niin taitavia metsässä taistelijoita, että omistamme ja osaamme käyttää metsätaistelun yksinkertaisia keinoja? Sillä monimutkaisia eivät ne keinot saa olla, joilla kartamme ampumasta omia joukkoja, säilytämme suunnan, takaamme toiminnan jatkuvuuden metsässä, evakuoimme haavoittuneet ja yleensä liikumme ja toimimme metsässä kuin kotonamme. Kh.¹⁸⁹

Tämä on erikoisesti Suomen oloissa aivan välttämätöntä, sillä kompassin käyttö tulee varmasti olemaan jokapäiväistä leipää joutuessamme joskus tulevaisuudessa metsäistä, kumpareista ja osittain sängen harvateistä isänmaatamme puolustamaan. Kh.¹⁹⁰

Susi oli aikaisemminkin kirjoittanut samanlaisia havaintoja: aiemmin mainittu *Taistelija* -lehden neliosainen artikkelisarja ”Käskemisestä” (1938) päättyi numerossa 8 artikkeliin ”Vastaiskusta metsässä”¹⁹¹. Tässä lyhyessä artikkelissa Susi pohtii hyvinkin samantyyppisiä ajatuksia kuusimetsissä taistelusta, ottaen huomioon muun muassa alivoiman voitonmahdollisuudet: ”Metsässä voi pienempikin voimaryhmä saada yliotteen vahvemmassa, jos toimitaan nopeasti ja pelottomasti”. Myös Erkki Susi kertoo muistelmissaan isänsä lähteneen Saksaan hoitamaan ”armeijan asioita”, joiden tämä oli myöhemmin saanut tietää tarkoittavan isänsä olleen

¹⁸⁶ Rommel 1939, 158.

¹⁸⁷ Rommel 1939, 133.

¹⁸⁸ Rommel 1939, 110.

¹⁸⁹ Rommel 1939, 38–39.

¹⁹⁰ Rommel 1939, 17.

¹⁹¹ Kapt. S. Susi, Käskemisestä: vastaiskusta metsässä, *Taistelija*, nro 8, elokuu 1938, 509–510.

kouluttamassa saksalaisia ”sodankäynnin taktiikkaan metsäolosuhteissa Venäjää vastaan”¹⁹² – Sudella oli siis myös omaa tietämystä ja osaamista siitä mistä kirjoittikin. Kuten jo mainittu, myöskään Hollannin tutkimuksen mukaan tämäntyyppinen Euroopan ja Suomen olojen vertailu ei ollut tavatonta 1920- ja 1930-luvuilla, ja suomalaisten sotilaiden tuli muuntaa käännöstöidensä ulkomaiset opit Suomen olosuhteisiin sopiviksi.¹⁹³ Metsätaisteluista myös keskusteltiin upseerien parissa noin 1920-luvun puolivälistä talvisodan syttymiseen asti.¹⁹⁴

Lisäksi, vaikka *Jalkaväki hyökkää* ilmestyiikin vain hieman ennen talvisotaa, saaden varsinkin jälkikäteen Suden huomiot talvesta näyttämään erityisen ajankohtaisilta, eivät ne ole itsessään ennustusmaisia. Hollannin tutkimuksen mukaan upseerien julkisissa kirjoituksissa sotilaslehdissä 1920-luvun alussa käsiteltiin myös talven merkitystä, eräässä kokeilussa testaten suomalaisten kykyä majoittua ulkona talviolosuhteissa. Talvi nähtiin osittain suomalaisille eduksi, mutta myös haasteeksi, ja Hollannin mukaan tärkein talveen liittyvä, salaiseksi leimattu taktinen ohjesääntöopas *Talvitaktiikkaa* ilmestyi jo 1929 – suomalaiset upseerit, Susi varmasti mukaan lukien, olivat tietoisia talven huomioinnin tärkeydestä suomalaisia oloja ajatellen.¹⁹⁵

Toinen mielenkiintoinen puoli kääntäjän huomioista on ylipäätään sodan ennakointi Suomessa, nimenomaan Suomen ja Neuvostoliiton välinen sota. Edeltävässä kääntäjän huomiossa käy ilmi, että Susi myös viittaa sodan ja ”isänmaan puolustamisen” konkreettisesti tapahtuvan ”joskus tulevaisuudessa”, ja kuten jo edellä mainittu, tämäkään ei poikennut siitä normista, minkä Suomen armeija käsitti todennäköiseksi tapahtumaksi 1930-luvulla. *Jalkaväki hyökkää* -kirjassa näitä ovat muun muassa:

[--] Siksi suomalaisen sotilaan onkin erittäin mielenkiintoista tutustua tähänkin taistelukuvaukseen, jota lukemalla pääsemme näkemään ja elämään mukana sellaisissa tilanteissa, joita varmasti tulee esiintymään meikäläisissäkin olosuhteissa taisteltaessa ja torjuessamme ylivoimaisen vihollisen hyökkäyksiä metsässä, sumussa ja savussa. Kannattaa vielä korostaa näkymättömyyden merkitystä heikommalle, joka voi tarmokkaasti ja taidolla toimien sekä hyvän kurin ja taistelutaidon omaavalla pienelläkin joukolla saada ihmeitä aikaan moninkertaista ylivoimaa vastaan.¹⁹⁶

Kertomus antaa mielenkiintoista ajattelemisen aihetta Suomessa, jossa vastaavallaisia tilanteita syntyyne tulevassa sodassa huomattavasti useammin kuin länsirintamalla.¹⁹⁷

¹⁹² Susi 1999, 13.

¹⁹³ Hollanti 2014, 40.

¹⁹⁴ Hollanti 2014, 38.

¹⁹⁵ Hollanti 2014, 35–38.

¹⁹⁶ Rommel 1939, 147.

¹⁹⁷ Rommel 1939, 83.

[--] Millaisessa maastossa todennäköinen vastustajamme on kouliintunut hyökkäämään ja millaisessa maastossa sekä olosuhteissa sen hyökkäysväline pääsee oikeuksiinsa? Onko meidän välineellämme ja miten mahdollisuuksia saada puolustusasemalle syvyyttä sellaisessa maastossa kilometrimitalta? Kh.¹⁹⁸

Missään Suden kääntäjän huomioissa ei mainita, kuka vastustaja tai vihollinen on, mikä voi olla merkki sensuurista tai vain Suden tavasta käsitellä ”ilmiselvää” asiaa; toisaalta Susi on myös kääntänyt alkuperäisen saksalaisen kirjan sanat ”die Russen”¹⁹⁹ (joka voisi olla neutraali ”venäläiset”) suomenkieliseen versioon ”ryssät”²⁰⁰. Susi oli käyttänyt vihjaavaa kirjoitustyyliä myös *Taistelija* -lehden ”Käskemisestä” -artikkelissaan: ”Todennäköinen vastustajamme [--] joka ei voine harjaantua ja tottua yhtä joustavasti toimimaan metsässä kuin me, tulee yllätehtyksi.”²⁰¹ Saman lehden seuraavassa artikkelissa ”Ulkomailta: Puna-armeijan hyökkäysvaunutyyppejä”²⁰² puhuttiin avoimesti Neuvosto-Venäjistä ja puna-armeijasta, joten sensuuri tuskin olisi estänyt Sutta puhumasta Neuvosto-Venäjistä, jos hän olisi halunnut ”todennäköisen vastustajamme” nimetä.

Joka tapauksessa näissä huomioissa käy ilmi paitsi jo aikaisemmin käsitelty Hollannin tutkimuksen huomio siitä, että Suomi piti Neuvostoliittoa ”ainoana mahdollisena hyökkääjänä”²⁰³, myös kenties Wolf Halstin sodan enteilyn mukainen toisaalta järkevän realistinen, toisaalta luovuttamaton asenne, jota voisi kutsua myös Hollannin tutkimuksen nimellä ”alivoimaisen taktiikan” olemus. Susi tiivistää tämän tunnelman kirjan ensimmäisessä kääntäjän huomiossa: ”Myötämässä sisumme riittänee.”²⁰⁴

Viimeinen kääntäjän huomio kirjassa on sivulla 231, johon Susi päättää Kh-merkinnät jopa hiukan kaunokirjallisesti:

Esimerkki osoittaa samalla elävästi, millä tavalla puolustustaistelu on suoritettava. Saamme erittäin selvän vastauksen kysymykseen: mitä ymmärretään puolustuksessa vihollisen hyökkäyksen torjumisella ja miten tuo torjunta on suoritettava? Riittääkö suomalainen sisumme, taitomme, kestävyys, sotilaskurimme ja toverihenkemme, jos joudumme samanlaatuiseen tilanteeseen? Asettakaamme se päämääräksemme! Kh.²⁰⁵

¹⁹⁸ Rommel 1939, 59.

¹⁹⁹ Rommel 1938, 196.

²⁰⁰ Rommel 1939, 213.

²⁰¹ Kapt. S. Susi, Käskemisestä: vastaiskusta metsässä, *Taistelija*, nro 8, elokuu 1938, 510.

²⁰² *Taistelija*, nro 8, elokuu 1938, 511–514.

²⁰³ Hollanti 2014, 28.

²⁰⁴ Rommel 1939, 17.

²⁰⁵ Rommel 1939, 231.

Kirja jatkuu tämän jälkeen vielä 167 sivua pelkkänä suomennoksena Rommelin tekstistä; Susi ei ole joko nähnyt tarpeelliseksi lisätä huomioitaan tämän jälkeen, tai hän ei ole kaiketi ehtinyt niitä lisäämään. Mielenkiintoista kyllä, ainakin kirjan viimeinen sivu on myös hiukan muokattu viimeisen kääntäjän huomion kanssa sopivaan ”suomalaiseen” henkeen: siinä missä Rommelin oma saksankielinen versio päättyy ennen ”Ende”-merkintää sanoihin ”für Deutschland”, kokonaisuudessaan:

Im Westen, Osten und Süden ruhen die deutschen Schützen, die den Weg treuester Pflichterfüllung für Volk und Heimat bis zum bitteren Ende gegangen sind. Stets mahnen sie uns Überlebende und die kommenden Geschlechter, ihnen nicht nachzustehen, wenn es gilt, Opfer zu bringen für Deutschland.²⁰⁶

Susi suomentaa hyvinkin Rommelin kuvaamassa merkityksessä, paitsi sanat ”für Deutschland”:

Sekä lännessä, idässä ja että etelässä lepää saksalaisia sotilaita, jotka ovat kulkeneet sen tien katkeraan päätepisteeseen saakka, jolla uskollisimmin täytetään velvollisuus kansaa ja isänmaata kohtaan. Heidän esimerkkinsä velvoittaa meitä eloonjääneitä ja tulevia sukupolvia pysymään lujina silloin, kun isänmaa vaatii uhreja.²⁰⁷

Suomennos puhuu kahteen otteeseen isänmaasta, vaikka Rommel itse ei toista sanaa ”Heimat”²⁰⁸ kahdesti. Tämä on oletettavasti täysin tietoinen käännösvalinta: suomalaisen lukijan on helpompi mieltää lause kääntäjän viimeisen huomion kanssa kuvaamaan nimenomaan myös Suomen oloja. Vaikka nämä viimeiset kaksi lausetta saattavat myös olla natsi-Saksan sensuurin muokkaamia tai lisäämiä,²⁰⁹ tai ainakin sen hyväksymiä, Susi on toisaalta onnistunut siirtämään huomion niistä Suomeen, jolloin ”isänmaa vaatii uhreja” on helposti yhdistettävissä tulevan talvisodan todellisuuteen.

²⁰⁶ Rommel 1938, 360.

²⁰⁷ Rommel 1939, 398.

²⁰⁸ ”Heimat”, joka itsessään tarkoittaa enemmänkin ”kotiseutua” tai ”kotipaikkaa”, tarkoittaa myös ”kotimaata” muodossa ”Heimatland”, mikä on kenties helppo rinnastaa ”isänmaahan”. On tietenkin Suden oma valinta kääntää ”Heimat” nimenomaan muotoon ”isänmaa”.

²⁰⁹ Vaikka on mahdollista, että Rommel itse on halunnut käyttää juuri kyseisiä sanoja kirjansa lopetuksessa, historioitsija Jeremy DeWaalin mukaan edellä mainittua *Heimat*-termiä käytettiin myös yleisesti natsien propagandassa, kun sanalla pyrittiin viittaamaan abstraktiin määritelmään Saksan kansan rajoista yksilöllisen kotipaikan sijaa. DeWaal 2025, 12.

5 Lopuksi

Jalkaväki hyökkää on erityisen mielenkiintoinen pala historiaa. Se yhdistää paitsi kaksi maailmansotaa toisiinsa, Rommelin kokemukset sotaisassa Euroopassa luutnanttina ja Suden havainnot Suomen taktiikoista kapteenina, myös Suomen ja Saksan 1930-luvun realiteetit. Se myös tuo elävästi esiin aikansa ajatukset Neuvostoliiton uhasta Suomelle ja talvisodan ennusteen. Silti kirja on jäänyt erityisesti (ja ehkä ironisesti) varsinkin talvisodan aikaa ajatellen Wolf Halstin *Suomen puolustaminen* -kirjan varjoon. Vaikka *Jalkaväki hyökkää* -kirjaa on mainostettu aikakauslehdissä ja pidetty ajankohtaisena, luokiteltiin se lähinnä sotahistoriaan vuoden 1939 puolella – vasta Rommelin saavutukset toisessa maailmansodassa nostivat myös kirjan uudenlaiseen suosioon, ja Otavan mainokset pitivät sitä vuosina 1941–1942 samassa kategoriassa natsi-Saksaa myötäilevien kirjojen kanssa.

Kääntäjä Sulo Suden lisäämät huomiot ovat myös selitettävissä sillä todellisuudella, jota Suomen armeija koki läpi 1920- ja 1930-luvun. Susi ei ollut oraakkeli, vaan käytti niitä samoja oppeja ja normeja, joita muutkin suomalaiset upseerit oppivat taktiikoista. Sotilaskirjoja suomentaessa myös Suomen olot tuli ottaa huomioon – tätä Susi tekikin, ja nämä huomiot saivat myös arvosteluissa kiitosta. Myöskään Halstin ja Suden suhteet kirjaan ja Rommeliin eivät ole niin sattumanvaraisia tämän Suomen ja Saksan välisen historian todellisuudessa. Suden lähes välttelevä tapa olla mainitseematta Neuvostoliittoa kirjassa voi myös olla jälki sensuurista, jonka myös Halstin kirja koki, tai hänen oma kirjoitustapansa. Lisäksi myöhäiseen ilmestymiseensä nähden, ja Halstin *Suomen puolustamisen* viedessä suurimman huomion silloisista sotakirjoista, tiedot *Jalkaväki hyökkää* -kirjan käyttöönotosta Suomen armeijassa ja talvisodassa ovat kenraali Raappanan antamia tietoja lukuunottamatta vähäiset.

Vaikka Rommel ei ollutkaan natsipuolueen jäsen ja useaan kertaan kutsuttu epäpoliittiseksi ammattisotilaaksi, joka olisi luultavasti tehnyt kirjansa, vaikka Weimarin sosiaalidemokraattinen hallinto olisikin jatkanut olemassaoloaan Hitlerin sijaan, on kirja Wehrmachtin oppikirjana myös saattanut auttaa natsi-Saksan päämääriä hyökkäystaktiikan ja aluevaltauksien yhteydessä. Kirja on myös natsien hyväksymä ja luultavasti osittain muokkaama, vaikka tämä tuskin onkaan koskenut kirjan ydintä, taktiikkaoppeja. Suomessa mielikuva natsien vaikutuksesta kirjaan on nimenomaan lisätty jatkosodan aikana mainoksissa; suomenkielinen versio on taktiikkaopas Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle, eikä liioin natsimielinen. Susi korvaa myös saksalaismielisyyttä ”suomalaisella hengellä”.

Rommel säilyy varmasti pitkään historiassa kiisteltyinä hahmona. Tämä kritiikki ei ole ainakaan vielä koskenut samalla tavalla kirjaa, ja sen renessanssi uusien käännosten ja painosten muodossa saattaa olla paitsi kiinnostusta ensimmäisestä maailmansodasta myös taktiikkaopeista tai sodan kokemuksista nykyajan uudessa kiristyneessä maailmantilanteessa ja Venäjän uhassa, johon suomenkielinen käänös alun perin liittyikin.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Julkaisematon kirjallinen alkuperäisaineisto

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

- Eversti Erwin Rommelilta saatu kiitoskirje (1938–1938), valokopio.

- Pk-2013:Pk-2013/1.

Kirjallisuus

Halsti, Wolf H: *Mies elää aikaansa*. Osa sarjaa: *Muistelmat*. Volyymi 1: 1905–1939. 2. painos. Otava, Helsinki 1973.

Halsti, Wolf H: *Suomen puolustaminen: Suomen puolustuskysymyksen ja puolustusmahdollisuuksien pääpiirteet. Mitä jokaisen kansalaisen tulisi tietää näistä asioista* (1939). 5. painos. Otava, Helsinki 1940.

Halsti, Wolf H: *Suomen puolustaminen: Suomen puolustuskysymyksen ja puolustusmahdollisuuksien pääpiirteet. Mitä jokaisen kansalaisen tulisi tietää näistä asioista*. Näköispainos vuoden 1939 ilmestyneestä laitoksesta. Otava, Helsinki 2006.

Patton, George S. Jr: *War as I Knew It*. Houghton Mifflin Company, Boston 1947.

Rommel, Erwin: *Infanterie greift an: Erlebnis und Erfahrung*. Muokkaamaton 5. painos. Voggenreiter Verlag, Potsdam (1937) 1938.

<https://archive.org/details/infantriegreiftan> [haettu 9.12.2025]

Rommel, Erwin: *Jalkaväki hyökkää: elämyksiä ja kokemuksia*. Alkuteos: *Infanterie greift an: Erlebnis und Erfahrung* (1937). Suom. Sulo Susi. Otava, Helsinki 1939.

Suomen jääkärien elämäkerrasto 1975. Sotatieteen Laitoksen julkaisuja XIV, Jääkäriliitto r.y. Vaasa 1975.

Susi, Erkki Simo: *Kantapään kautta*. 1. painos. Bandwagon Publishing, Teneriffa 1999.

Vatanen, V. J: *Saksan sotureita: Hermann Göring - Wilhelm Keitel - Walther von Brauchitsch - Wilhelm List - W. von Reichenau - Nikolaus von Falkenhorst - Eduard Dietl - Erwin Rommel - Erich Raeder - Günther Lütjens*. Otava, Helsinki 1941.

Voggenreiter Verlag: *100 Years: The Voggenreiter Story 1919–2019*. Alkuteos: *100 Jahre Verlagsgeschichte 1919–2019* (2019). Transl. Shirley Baldry. Voggenreiter Wachtberg 2019.

<https://daten.voggenreiter.de/produktinfos/Kataloge/100-Years-Voggenreiter-Verlag-ENGLISH.pdf> [haettu 16.1.2026]

Aikakaus- ja sanomalehdet**Suomenkieliset****Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot**

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu> [haettu 3.2.2026]

Aamulehti, 1939, 1941–1942.

Ajan Suunta, 1939.

Aseveli, 1940, 1942.

Etelä-Savo, 1942.

Etelä-Suomi, 1942.

Hakkapeliitta, 1939–1941.

Helsingin Sanomat, 1939–1941, 1943, 1970.

Hyvinkään Sanomat, 1939.

Ilkka, 1942.

Ilmajoki, 1939.

Iltä-Sanomat, 1939.

Iskuri, 1942.

Kansan Työ, 1939.

Karjala, 1939.

Kirjakauppias, 1939.

Koti ja Isänmaa, 1940.

Kotimaa, 1939.

Laatokka, 1942, 1944, 1946.

Opettajain lehti, 1939.

Otavan uutisia, 1939–1940.

Reserviupseerilehti, 1939.

Ruovesi, 1939.

Savo, 1939.

Sisä-Suomi, 1939.

Sosialisti, 1939.

Sotilasaikakauslehti, 1937–1939.

Sotilashallinnollinen aikakauslehti, 1933.

Suomalainen Suomi, 1939.

Suomen Heimo, 1940.

Suomen Kuvalehti, 1939–1940, 1942.

Suomen Sosialidemokraatti, 1939.

Taistelija, 1938.

Turun Sanomat, 1939.

Uusi Suomi, 1939, 1962.

Muu

Sotahistoria erikoisjulkaisu – Jalkaväki Hyökkää, 2018. Orage AS / Ares Forlag.

Artikkelit on julkaistu aiemmin Ares Forlag -kustantaman

Militarhistorie-julkaisusarjan eri osissa.

<https://www.pressreader.com/finland/jalkavaki-hyokkaa/20180703/page/97>

[haettu 3.2.2026]

Englanninkieliset

Infantry Journal, lokakuu 1944, Vol 55, Issue 4, Washington.

https://archive.org/details/sim_infantry-journal_1944-10_55_4/page/66/mode/2up

[haettu 3.2.2026]

Internetlähteet

Editions: Infantry Attacks by Erwin Rommel.

Goodreads-sivusto.

<https://www.goodreads.com/work/editions/243059-infanterie-greift-an>

[haettu 26.3.2026]

Medal Database: The Order of the German Eagle.

Identify Medals -sivusto.

<https://www.identifymedals.com/database/medals-by-period/interwar-medals-database/the-order-of-the-german-eagle-medal/> [haettu 26.3.2026]

Raja- ja Merivartiojoukkojen Perinneyhdistys ry: Rajakenraali Erkki Raappana muistele.

Rajaperinneyhdistys-sivusto.

<https://www.rajanperinneyhdistys.fi/rajamiehia-ja-veteraaneja/raappana/>

[haettu 26.3.2026]

Elokuvat

Panssarikenraali Patton (Patton)

Sk: Francis Ford Coppola / Edmund H. North. O: Franklin J. Schaffner. N: George C.

Scott (George S. Patton). T: Frank McCarthy / 20th Century Fox, E: 1970. USA 1969.

DVD:n kesto 171min. DVD julkaistu 2014.

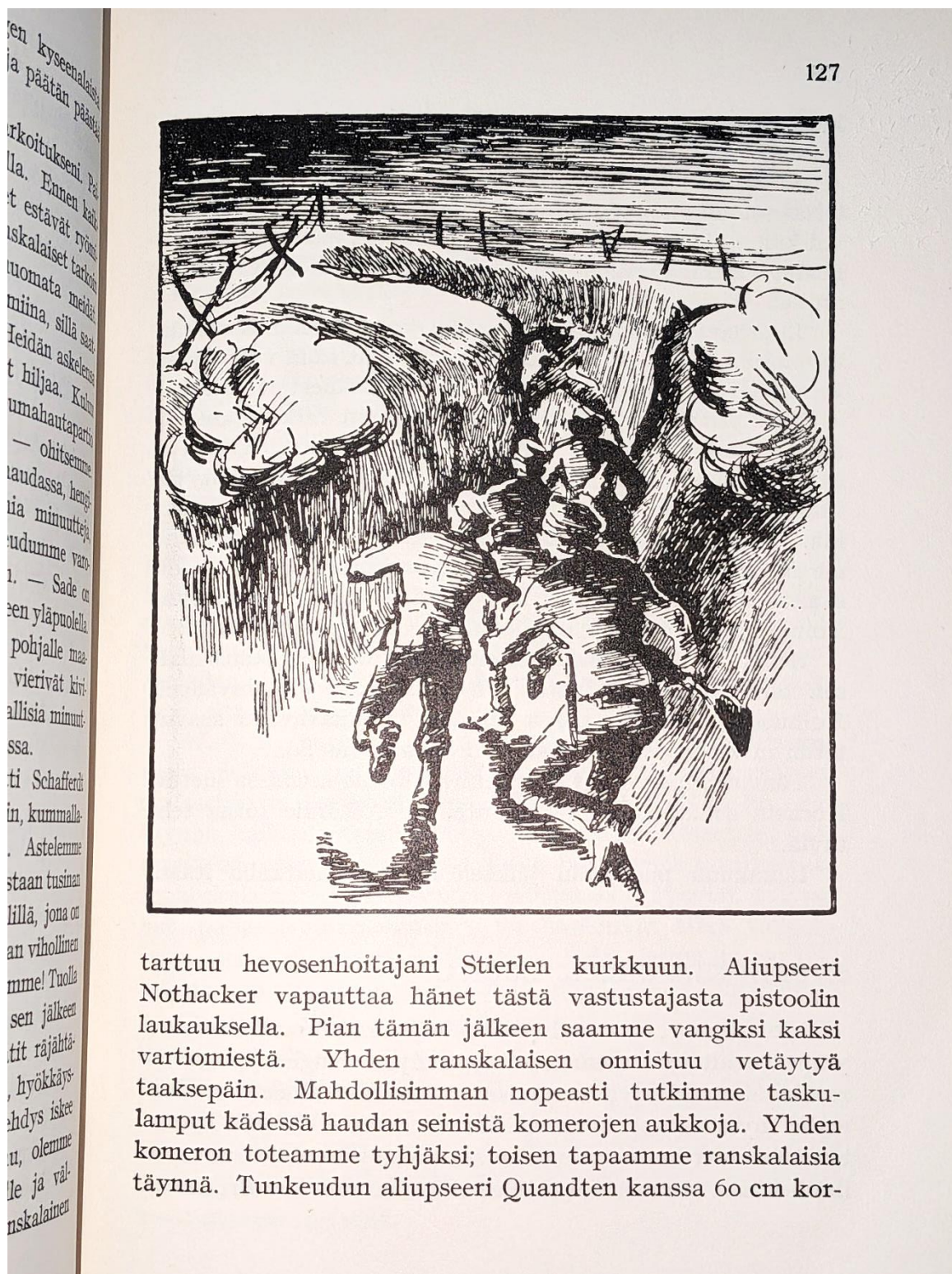
Tutkimuskirjallisuus

- Butler, Daniel Allen: *Rommel: Sotamarsalkan elämä ja kuolema*. Alkuteos: Field Marshal – The Life and Death of Erwin Rommel (2015). Suom. Juha Peltonen. 1. painos. Koala-Kustannus, Helsinki 2016.
- DeWaal, Jeremy: *Geographies of Renewal: Heimat and Democracy in West Germany, 1945–1990*. Cambridge University Press, New York 2025.
<https://www.cambridge.org/core/books/abs/geographies-of-renewal/geographies-of-renewal/DC19EE07ABFA3C6FCC957ED2535336C8> [haettu 22.3.2026]
- Hollanti, Juha: *Alivoimaisen taktiikkaa: Upseereiden julkinen kirjoittelu suomalaisesta taktiikasta ennen talvisotaa*. Sotahistorian laitos. Esiupseerikurssin tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu 2014.
<https://www.doria.fi/handle/10024/97515> [haettu 19.9.2025]
- Irving, David: *Rommel*. Alkuteos: The Trail of the Fox (1977). Suom. Marja-Leena Närhi. Gummerus, Jyväskylä 1979.
- Jokisipilä, Markku: *Hitlerin koplja: 20 natsi-Saksan johtajaa*. WSOY, Helsinki 2017.
- Kershaw, Ian: *Hitler*. Alkuteos: Hitler (2008). Suom. Ilkka Rekiaro. 2. painos. Otava, Helsinki 2009.
- Lewy, Guenter: *Harmful and Undesirable: Book Censorship in Nazi Germany*. Oxford University Press, New York 2016.
- Liddell-Hart, H. B; Rommel, Erwin: *The Rommel Papers* (1953). Toim. H. B. Liddell-Hart. Transl. Paul Findlay. Lyhentämätön 15. painos. Da Capo Press [kustannuspaikka tuntematon], 1982.
- Ling, David H: *Combined Arms in the Bradley Infantry Platoon*. Master's Thesis. Fort Leavenworth, Kansas 1993.
<https://web.archive.org/web/20240406000013/https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA274095.pdf> [haettu 29.1.2026]
- Partanen, Jukka; Pohjonen, Juha; Tuunainen, Pasi: *E. J. Raappana: Rajan ja sodan kenraali*. Otava, Helsinki 2007.
- Salmi, Hannu: Kulttuurihistoria merkitysten tutkimuksena. *Kulttuurihistorian tutkimus. Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan*. Toim. Rami Mähkä et al. Cultural History – Kulttuurihistoria 17. k&h. Turku 2022, 37–50.

- Samuels, Martin: Erwin Rommel and German Military Doctrine, 1912–1940. *War in History* (24) 2017, 308–335.
https://www.academia.edu/8017266/Erwin_Rommel_and_German_Military_Doctrine_1912_1940 [haettu 10.12.2025]
- Seppinen, Illka: Henkilöhistoria: Halsti Wolf (1905–1985).
Kansallisbiografia-sivusto, 2003.
<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/7742> [haettu 26.3.2026]
- Shirer, William L: *Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho 1: Kansallissosialistisen Saksan historia*. Alkuteos: *The Rise and Fall of the Third Reich* (1960). Suom. Tapio Hiisi-vaara. 5. painos. Gummerus, Helsinki 2011.
- Silvennoinen, Oula: *Salaiset aseveljet: Suomen ja Saksan turvallisuuspoliisiyhteistyö 1933–1944*. Otava, Helsinki 2008.
- Stein, George H: *Waffen-SS: Hitlerin eliittikaarti sodassa 1939–1945*. Alkuteos: *Waffen SS – Hitler's Elite Guard at War, 1939–1945*. Suom. Jouni Suistola. 5. painos. Gummerus, Helsinki 2012.
- Tepora, Tuomas, Danielsbacka, Mirkka & Hannikainen, Matti O.: Johdanto. Tutkimuksen työkalut. *Avaimia menneisyyteen. Opas historiantutkimuksen menetelmiin*. Toim. Mirkka Danielsbacka, Matti O. Hannikainen & Tuomas Tepora. Gaudeamus, Helsinki 2022, 7–19.
- Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 9. uudistettu laitos. Tammi, Helsinki 2012.
- Visuri, Pekka; Forsberg, Tuomas: *Saksa ja Suomi: Pohjoismainen näkökulma Saksan kysymykseen*. WSOY, Helsinki 1992.
- Visuri, Pekka; Kesseli, Pasi; Geust, Carl-Fredrik: *Suomen sodat 1939–1945: Selviytyminen maailmansodasta*. Docendo, Helsinki 2024.
- Young, Desmond: *Rommel*. Alkuteos: *Rommel* (1950). Suom. Oiva Talvitie. Tammi, Helsinki 1950.

Liitteet

Liite 1. Näyte *Jalkaväki hyökkää* -kirjan kuvituksesta



Liite 2. Valokopio Erwin Rommelin kirjeestä Sulo Sudelle 1938, Kansallisarkisto

